

7.3.2013

Eduskunnan oikeusasiamies

Sisäasiainministeriön kertomus poliisin tiedonhankinnasta ja valvonnasta vuodelta 2012

Poliisilain (493/1995) 3 luvun ja poliisin tiedonhankinnan järjestämisestä ja valvonnasta annetun sisäasiainministeriön asetuksen (174/2008) mukaisesti Poliisihallitus on kerännyt poliisiyksiköiltä tiedot poliisin tiedonhankinnasta ja sen valvonnasta vuodelta 2012. Poliisihallitus on laatinut tiedoista selvityksen, jonka se on toimittanut sisäasiainministeriölle.

Poliisihallituksen laatiman selvityksen alkuosassa on käsitelty tiedonhankinnan määrällisiä tietoja. Tiedoista käy ilmi, että poliisi käytti salaisia tiedonhankintakeinoja edellisvuotta vähemmän.

Ohessa Poliisihallituksessa poliisin tiedonhankinnasta ja valvonnasta valmisteltu selvitys, joka toimii samalla poliisilaissa sekä poliisin tiedonhankinnan järjestämistä ja valvontaa koskevassa sisäasiainministeriön asetuksessa tarkoitettuna sisäasiainministeriön kertomuksena eduskunnan oikeusasiamiehelle poliisin tiedonhankinnasta ja valvonnasta vuonna 2012.

Poliisijohtaja Pentti Saira

Poliisiylitarkastaja Jaakko Christensen

Automaattisesti päivittyvä allekirjoitusfraasi. Älä poista tätä kenttää, jos allekirjoitat asiakirjan sähköisesti.

Liitteet

Poliisihallituksen selvitys sisäasiainministeriölle poliisin tiedonhankinnasta ja valvonnasta vuonna 2012 liitteineen (liitteet salaisia, suojaustaso II)

1.3.2013

Sisältää II -suojaustason salassa pidettävän osion, LIITE 1

**POLIISIHALLITUKSEN SELVITYS SISÄASIAINMINISTERIÖLLE
POLIISIN TIEDONHANKINNASTA JA VALVONNASTA VUONNA
2012**

- SISÄLLYSLUETTELO -

1. YLEISTÄ.....	3
2. TIEDONHANKINNAN LUKUMÄÄRÄTIEDOT JA NIIDEN ARVIOINTIA	4
2.1 Pakkokeinolain mukainen telekuuntelu ja -valvonta.....	4
2.1.1 Yleistä	4
2.1.2 Rikoksesta epäiltyjen ja lupien määrät.....	5
2.1.3 Telepakkokeinovaatimukset.....	6
2.1.4 Liittymät.....	8
2.1.5 Tuomioistuinten asettamat erityisehdot.....	9
2.1.6 Telepakkokeinojen kohdistuminen rikostyypeittäin.....	10
2.1.7 Tutkinnanjohtajien merkityksellisyysarviot.....	12
2.1.8 Pakkokeinojen käytöstä ilmoittamisen siirtäminen ja kokonaan ilmoittamatta jättäminen	14
2.1.9 Kuuntelukiellot	17
2.2 Poliisilain mukainen telekuuntelu ja -valvonta.....	17
2.3 Poliisi- ja pakkokeinolain mukainen tekninen tarkkailu	20
2.3.1 Poliisilain mukainen tekninen tarkkailu.....	20
2.3.2 Pakkokeinolain mukainen tekninen tarkkailu.....	20
2.4 Muu poliisin tiedonsaantioikeus.....	20
2.5 Peitetoiminta	20
2.6 Valeosto.....	21
2.7 Tiedonhankinnan paljastumisen estäminen.....	22
3. SUORITETTU LAILLISUUSVALVONTA JA VALVONTAHAVAINNOT	23
3.1 Yleistä.....	23
3.2 Poliisihallituksen valvontahavainnot	24
3.2.1 Poliisihallituksen etävalvonta ja muut toimenpiteet	24
3.2.2 Poliisin paikalliset yksiköt.....	24
3.2.3 Poliisin valtakunnalliset yksiköt.....	26
3.2.4 Salaisen tiedonhankinnan seurantaryhmä	27
3.3 Poliisin yksiköiden valvontahavainnot.....	28
4. YHTEENVETO VIIMEVUOSIEN VALVONNAN TEHOSTAMISTOIMENPITEISTÄ.....	29
5. LOPUKSI.....	44

1. YLEISTÄ

Sisäasiainministeriö antaa tiedonhankinnan käytöstä ja sen valvonnasta vuosittain kertomuksen, joka toimitetaan eduskunnan oikeusasiamiehelle.

Poliisin hallinnosta annetun lain 1 §:n (26.6.2009/497) mukaan sisäasiainministeriö vastaa vuoden 2010 alusta alkaen poliisin toimialan ohjauksesta ja valvonnasta sekä erikseen ministeriölle säädettävistä poliisin toimialaan kuuluvista tehtävistä. Vuoden 2010 alussa aloitti toimintansa sisäasiainministeriön alainen uusi keskushallintoviranomainen Poliisihallitus, joka toimii poliisin ylijohdona. Poliisihallituksen tehtävänä on sisäasiainministeriön ohjauksen mukaisesti: 1) suunnitella, kehittää, johtaa ja valvoa poliisitoimintaa ja sen tukitoimintoja; 2) vastata poliisin tehtäviin liittyvien kansalaisten palvelujen tasapuolisesta saatavuudesta ja laadusta maan eri osissa; 3) päättää poliisiyksiköiden välisestä yhteistoiminnasta; 4) vastata poliisiyksiköiden tulosohtauksesta ja voimavarojen suuntaamisesta niille; 5) huolehtia muista sille säädetyistä tai määrätyistä tehtävistä. Poliisihallituksen alaisia valtakunnallisia yksiköitä ovat Keskusrikospoliisi, Suojelupoliisi ja Liikkuva poliisi sekä Poliisiammattikorkeakoulu ja Poliisin tekniikkakeskus. Poliisihallituksen alainen paikallishallintoviranomainen (yksikkö) on poliisilaitos. Poliisihallituksessa laillisuusvalvonnan vastuualue on sijoitettu esikuntayksikköön. Myös Poliisihallituksen muiden vastuualueiden esimiehet tukevat laillisuusvalvonnan vastuualueen toimintaa osallistumalla laillisuuden valvontaan.

Poliisin yksiköt (valtakunnalliset yksiköt ja poliisilaitokset) ovat raportoineet Poliisihallitukselle salaisen tiedonhankinnan käytöstä ja siihen kohdistuvasta valvonnasta kuluneen vuoden 2012 osalta. Tämän selvityksen toteuttamiseen liittyvistä menettelyistä on yhteisesti sovittu sisäasiainministeriön poliisi-osaston ja Poliisihallituksen kesken. Selvityksen valmistelijoina Poliisihallituksessa ovat toimineet poliisiylitarkastajat Pertti Sihvonen ja Arto Hankilanoja sekä poliisitarkastaja Juha Henttala.

Ylimpänä laillisuuden valvojina eduskunnan oikeusasiamies ja valtioneuvoston oikeuskansleri valvovat poliisin toimintaa ja raportoivat siitä eduskunnalle. Eduskunnan perustuslakivaliokunta sekä ulkoasiainvaliokunta valvovat osaltaan Suojelupoliisin toimintaa. Vallitsevan järjestelmän avulla poliisin salainen tiedonhankinta on kytketty osaksi parlamentaarista valvontaa.

Tämä Poliisihallituksen selvitys tiedonhankinnan käytöstä ja sen valvonnasta vuodelta 2012 käsittää:

- pakkokeinolain tarkoittaman telekuuntelun,
- televalvonnan,
- matkaviestimien sijaintitiedon hankkimisen,
- teknisen kuuntelun ja
- teknisen tarkkailun käytön rangaistuslaitoksessa (PKL 5a luvun 15 §);
- poliisilain tarkoittaman telekuuntelun, televalvonnan, teknisen kuuntelun ja teknisen tarkkailun käytön rangaistuslaitoksessa (PoIL 33 §);
- tiedonhankinnan paljastumisen estämiseksi laadittujen harhauttavien tai peiteltyjen rekisterimerkintöjen ja väärrien asiakirjojen käytön (PoIL 33a §);
- peitetoiminnan ja valeoston käytön (PoIL 32a §) sekä
- tietolähdetoiminnan (PoIL 36a §).

Tässä selvityksessä salaisella tiedonhankinnalla tarkoitetaan em. valtuuksia.

Tämä Poliisihallituksen selvitys sisältää sekä julkisen että salaiseksi turvaluokitellun osion (LIITE 1.). Selvityksen julkiseen osioon on sisällytetty siinä määrin konkreettisia tietoja salaisten tiedonhankintavaltuuksien käytöstä ja niiden valvonnasta kuin se valtion sisäistä tai ulkoista turvallisuutta, rikosten selvittämistä tai kenenkään turvallisuutta vaarantamatta on mahdollista.

Valeoston ja peitetoiminnan raportoinnin osalta selvityksen julkista osiota on muutettu aikaisempaa konkreettisempaan suuntaan, mutta tiedot eivät kuitenkaan ole yksilöiviä. Julkisessa osiossa tarkkojen lukumäärätietojen esiintuomista valeoston ja peitetoiminnan käytössä rajaavat osaltaan peitetoiminta- ja valeosto-operaatioiden vähäinen määrä, törkeiden rikosten paljastamisen ja selvittämisen kesken-eräisyys, taktisten ja teknisten tutkintamenetelmien paljastumisen estäminen sekä toimintaan osallistuneiden turvallisuuden takaaminen. Selvityksen salassa pidettävässä osiossa käsitellään yksityiskohtaisemmin näiden menetelmien valvontaa ja käyttöä.

Suojelupoliisi on antanut Poliisihallitukselle oman kertomuksensa toimialueensa tiedonhankintavaltuuksien käytöstä; sitä käsitellään tämän selvityksen salaisessa osiossa. Myöskään Suojelupoliisin käyttämien toimenpiteiden lukumäärätietoja ei ole sisällytetty tämän selvityksen julkiseen osaan, vaan niitä käsitellään tämän selvityksen liitteenä olevassa salaisessa osiossa.

Salaisten pakkokeinojen asiankäsittely on 1.11.2004 alkaen keskitetty tapahtuvaksi Keskusrikospoliisin ylläpitämän salaisten pakkokeinojen asiankäsittelyjärjestelmän kautta. Järjestelmästä käytetään SALPA -lyhennimenimikettä. Tämän selvityksen määrälliset tiedot perustuvat tästä järjestelmästä saatuihin tietoihin.

Suojelupoliisi käyttää vastaavaa erillistä SALPA -järjestelmää, johon poliisin ylijohdon määrätyillä virkamiehillä on valvojan käyttäjäoikeudet. Tulli on tullut käyttäjäksi mukaan SALPA -järjestelmään 1.11.2004 alkaen. Rajavartiolaitokselle on luotu tekniset valmiudet SALPA -järjestelmän käyttöön 1.2.2006 alkaen.

Tulli ja rajavartiolaitos raportoivat eduskunnan oikeusasiamiehelle omaa toimialaansa koskevien tiedonhankintavaltuuksien käytöstä.

2. TIEDONHANKINNAN LUKUMÄÄRÄTIEDOT JA NIIDEN ARVIOINTIA

2.1 Pakkokeinolain mukainen telekuuntelu ja -valvonta

2.1.1 Yleistä

Pakkokeinolain mukaiseen telekuunteluun ja -valvontaan ei ole tullut muutoksia vuoden 2012 aikana. Tilastolukuja käsiteltäessä vuoden 2012 tilastoluvun perässä sulkeissa oleva luku tarkoittaa vuoden 2011 vastaavaa tilastolukua.

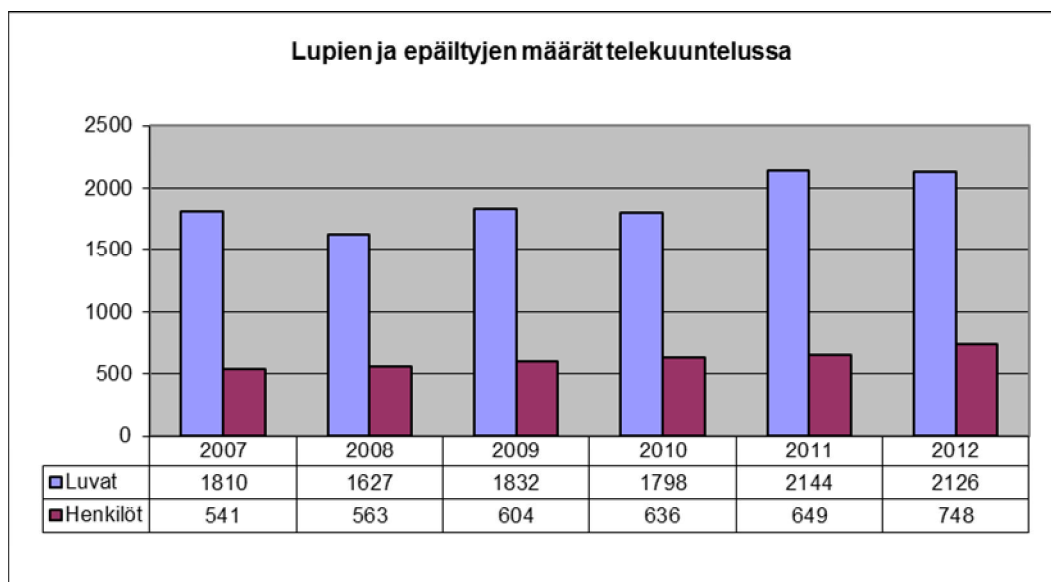
Tutkinnanjohtajat vaativat telekuuntelua koskevan vaatimuksen yhteydessä myös samanaikaista lupaa televalvonnalle. Tämä johtuu lainsäädännön tulkinnanvaraisuudesta eli siitä, pitääkö ja miltä osin, telekuuntelulupa sisällään myös telekuuntelun aikaiset teletunnistetiedot vai ei. Telekuuntelun ja -valvonnan tilastojen vertailtavuuden säilyttämiseksi edellisiin vuosiin, niitä tarkastellaan siten, että telekuuntelun lukumäärätietoihin sisältyy samanaikainen televalvonta.

2.1.2 Rikoksesta epäiltyjen ja lupien määrät

Telekuuntelun ja -valvonnan osalta merkittävin tunnusluku on näiden pakkokeinojen kohteena olleiden rikoksesta epäiltyjen henkilöiden lukumäärä; henkilöt, joihin toimenpide tuomioistuimen päätöksellä kohdistui. Teleliittymiin, teleosoitteisiin ja telepäätelaitteisiin kohdistuvien lupien määrät kuvaavat pikemminkin toimintaympäristössä - erityisesti viestintäteknologiassa ja lainsäädännössä - tapahtuneita muutoksia kuin varsinaisesti rikoksesta epäiltyihin kohdistuvien telepakkokeinojen käytön määrää.

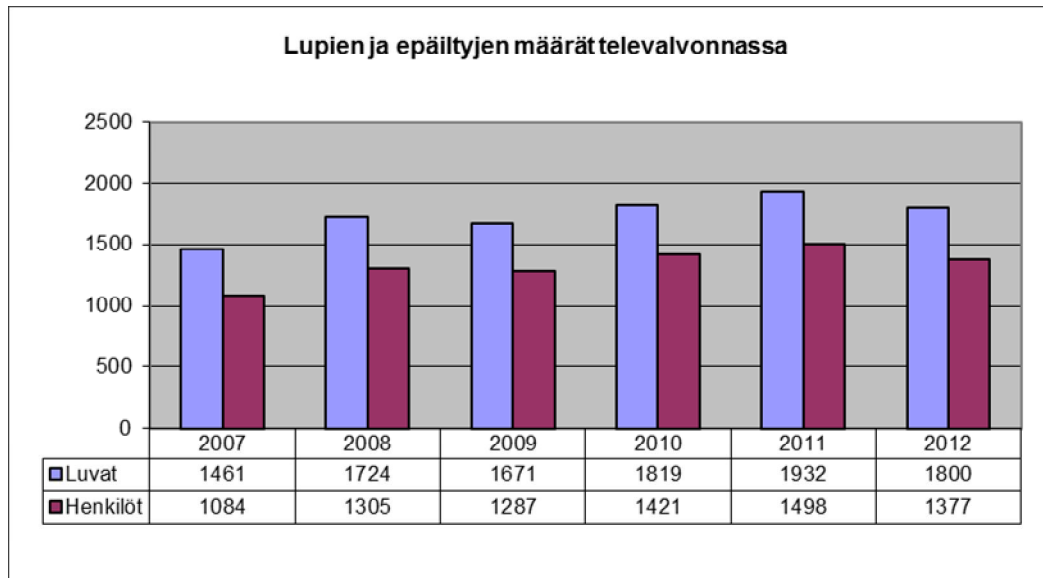
Telepakkokeinolupien ja telepakkokeinojen kohteena olleiden rikoksesta epäiltyjen henkilöiden määrät ovat viime vuosina pysyneet miltei samalla tasolla. Rikoksesta epäiltyyn, johon telepakkokeinoa kohdistetaan, voi kohdistua useita samaa pakkokeinolajia olevia lupia. Näin ollen yhteen rikoksesta epäiltyyn voi tietyn jutun tutkinnassa kohdistua useita samanaikaisia telepakkokeinolupia eli eri liittymiin, telepäätelaitteisiin, teleosoitteisiin ja jatkoaikavaatimuksiin liittyviä lupia.

Kaavio 1. Lupien ja rikoksesta epäiltyjen lukumäärät telekuuntelussa vuosina 2007 - 2012

Viime vuosina sekä telekuuntelun kohdehenkilöiden että lupien määrissä ei ole ollut havaittavissa merkittäviä eroja. Henkilöiden määrässä on havaittavissa viime vuoden aikana kasvua; kohteena olleiden epäiltyjen määrä vuonna 2012 lisääntyi 748:aan (649). Lupien määrä väheni hieman 2126:een (2144).

Vuoden vaihteessa toistaiseksi tuntemattomien epäiltyjen määrä telekuuntelussa lisääntyi merkittävästi 128:aan (71). Alun perin tuntemattomat rikoksesta epäillyt on tilastoitu telepakkokeinovaatimuksista. Tuntemattomien epäiltyjen henkilöllisyys selviää kuitenkin valtaosassa tapauksista esitutkinnan aikana ja siten vain osa jää lopullisesti tuntemattomiksi.

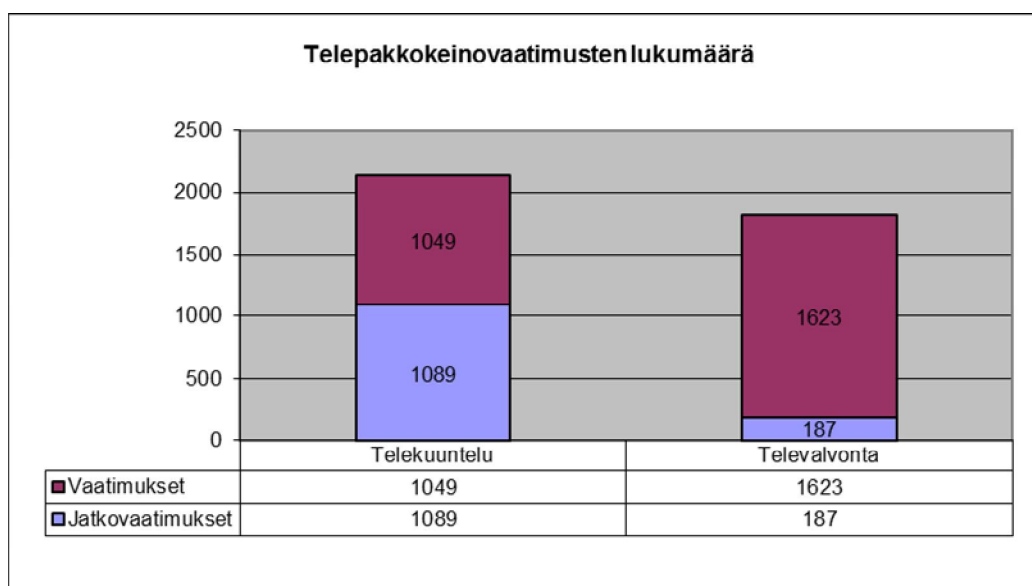

Kaavio 2. Lupien ja rikoksesta epäiltyjen lukumäärät televalvonnassa vuosina 2007 - 2012

Viime vuosina sekä televalvonnan kohdehenkilöiden että myönnettyjen lupien määrissä ei ole tapahtunut merkittäviä muutoksia. Televalvonnan kohteena olleiden epäiltyjen ja televalvontalupien määrät ovat vähentyneet vuonna 2009 edelliseen vuoteen verrattuna, mutta tämän jälkeen suuntaus on ollut nouseva vielä vuonna 2011. Vuonna 2012 suuntaus on ollut laskeva; televalvontalupia myönnettiin 1800 (1932) ja ne kohdistuivat 1377 (1498) henkilöön.

Vuoden vaihteessa toistaiseksi tuntemattomien epäiltyjen määrä televalvonnassa oli 244 (327).

2.1.3 Telepakkokeinovaatimukset

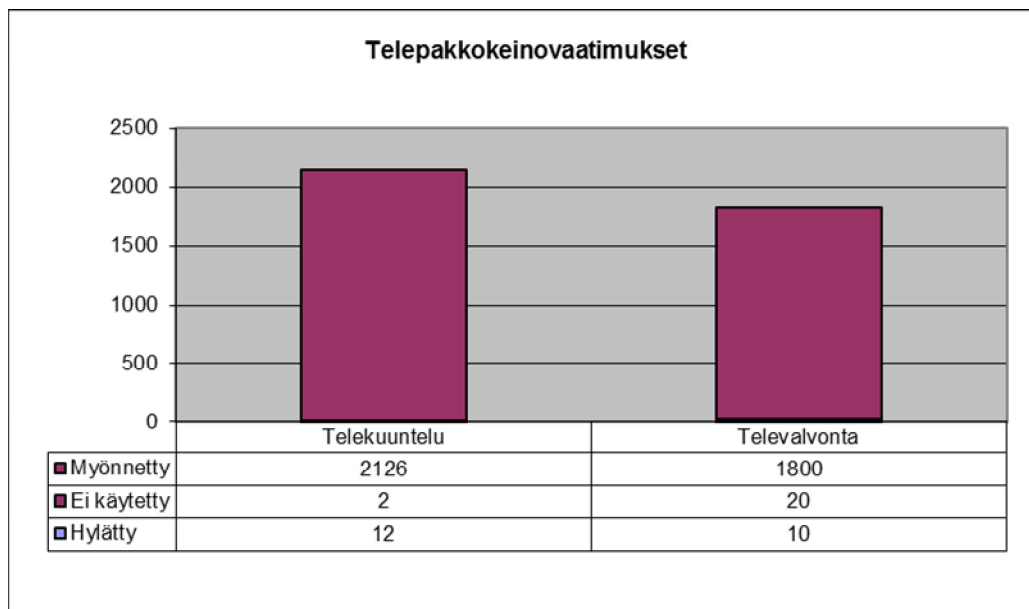
Kaavio 3. Vaatimusten ja jatkoaikavaatimusten lukumäärät vuonna 2012

Edellä esitettyihin lukuihin sisältyvät kaikki yksittäisiin liittymiin, teleosoitteisiin ja telepäätelaitteisiin kohdistuneiden vaatimusten lukumäärät sisältäen myös uudet vaatimukset eli ns. jatkoaikavaatimukset. Telekuuntelussa 51 % (53 %) luvista oli ns. jatkolupia ja televalvonnassa jatkolupien osuus oli 10 % (10 %).

Telekuunteluvaatimusten (sisältää samanaikaisen televalvonnan) lukumäärä on edelliseen vuoteen verrattuna pysynyt samalla tasolla, 2138 (2144). Telekuunteluun liittyviä jatkoaikavaatimuksia oli 2012 vuonna 1089 (1142) ja määrä on niin ikään pysynyt samalla tasolla edelliseen vuoteen verrattuna.

Edelliseen vuoteen verrattuna televalvontavaatimusten määrä on vähentynyt 1810:aan (1940), näistä jatkovaatimusten määrä on lisääntynyt 187:ään edellisen vuoden määrästä (178).

Kaavio 4. Myönnettyjen ja ei käytettyjen lupien määrät ja hylätyt vaatimukset vuonna 2012

Kaaviossa ilmenee, mitä telepakkokeinovaatimuksille on tapahtunut vaatimuksen esittämisen jälkeen.

Myönnettyjen televalvontalupien määrä vuonna 2012 oli 1800 (1932), joista asianomistajan suostumukseen perustuvia lupia oli 132 (134). Asianomistajan suostumukseen perustuvat luvat ovat kohdistuneet asianomistajien liittymiin. Asianomistajan suostumukseen perustuvista luvista kolmea ei käytetty.

Hylättyjen vaatimusten osuus on kasvanut edelliseen vuoteen verrattuna: tuomioistuimet hylkäsivät 12 (0) vaatimusta, jotka kohdistuivat samanaikaiseen telekuunteluun ja -valvontaan ja televalvonnan osalta tuomioistuimet hylkäsivät 10 (8) vaatimusta. Hylkäysten syinä ovat olleet muun muassa erityisten edellytysten puutteet - ei ole esitetty konkreettisia seikkoja syytä epäillä -kynnyksen ylittymisestä tietyn rikosnimikkeen osalta.

Käyttämättä jättäminen tarkoittaa sitä, että myönnettyä telepakkokeinolupaa ei ole lainkaan toimitettu teleyritykselle toteuttamista varten tarvittavien kytkentöjen tekemiseksi. Syinä käyttämättä jättämiselle voivat olla muun muassa pakkokeinon käytön tarpeen poistuminen ennen pakkokeinon aloittamista tai

sen selviäminen, että liittymä ei olekaan enää rikoksesta epäillyn käytössä. Vuonna 2012 esitutkintavaiheessa tilanne oli muuttunut luvan myöntämisen jälkeen yksittäisissä tilanteissa: telekuuntelun osalta 2 (9) lupaa ei käytetty ja televalvonnan osalta 20 (15) lupaa ei käytetty.

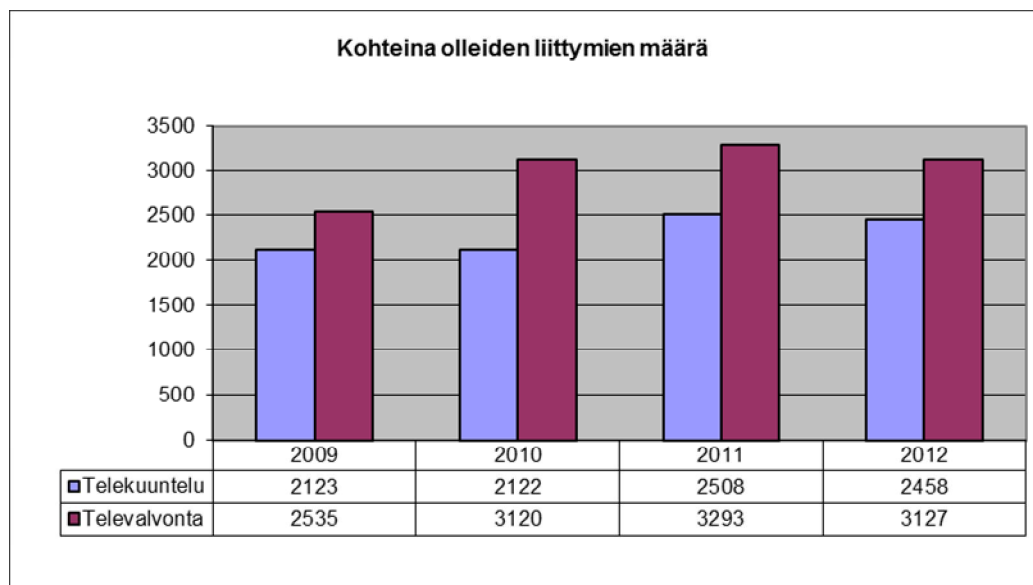
Mikäli pakkokeinolain mukaisessa televalvonnassa asia ei siedä viivytystä, pidättämiseen oikeutettu virkamies saa päättää toimenpiteestä siihen asti, kunnes tuomioistuin on ratkaissut luvan myöntämistä koskevan vaatimuksen. Tällaisia pidättämiseen oikeutetun virkamiehen kiirepäätoksellä aloitettuja televalvontoja oli vuonna 2012 18 (14), mikä on 0,9 % (0,8 %) kaikista pakkokeinolain perusteella myönnettyistä televalvontaluvuista.

Vuonna 2012 myönnettyjen telekuuntelulupien määrä suhteessa rikoksesta epäiltyjen määrään oli 2,8 (3,3) lupaa / rikoksesta epäilty.

Vuonna 2012 myönnettyjen televalvontalupien määrä suhteessa rikoksesta epäiltyjen määrään oli 1,3 (1,3) lupaa / rikoksesta epäilty.

Vuonna 2012 tuomioistuimet myönsivät 179 (195) lupaa matkaviestimien sijaintitiedon hankkimiseksi (tolppalupa).

2.1.4 Liittymät

Kaavio 5. Telepakkokeinojen kohteena olleiden liittymien ja teleosoitteiden määrä vuosina 2009 - 2012

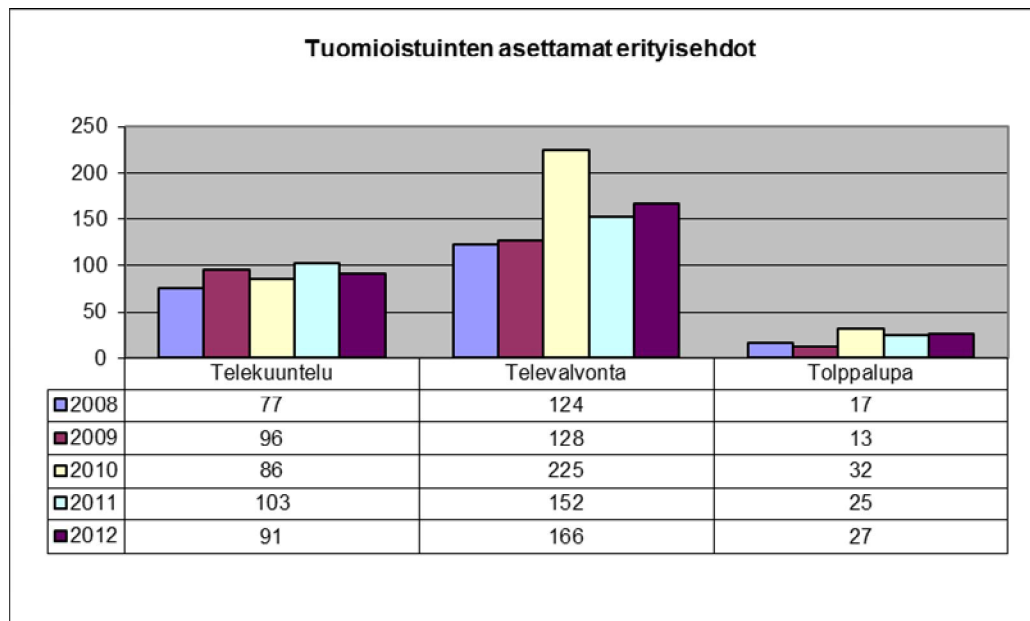
Telekuuntelua kohdistettiin 2012 vuonna 2458 (2508) liittymään ja televalvontaa kohdistettiin 3127 (3293) liittymään.

Liittymien lukumääriä tarkasteltaessa on huomattava, että osasta telekuuntelun kohteena olleista liittymistä on otettu myös takautuvaa televalvontaa telekuuntelun aloittamisen yhteydessä, jolloin tämä liittymä tilastoidaan myös kohtaan televalvonta. Tällaisten takautuvien televalvontojen kohteena olleiden liittymien määrä vähentyi edelliseen vuoteen verrattuna 4376:een (4517).

Määrään vaikuttaa osaltaan kohdehenkilöiden usein tapahtuva viestintävälineiden vaihtuminen sekä telepakkokeinojen käytön kohdentaminen perinteisistä puhelinnumerosta muihinkin teleosoitteisiin. Kun on haettu kuuntelulupaa esimerkiksi telepäätelaitteeseen, on lisäksi jouduttu hakemaan kuuntelulupa tässä päätelaitteessa käytettyihin liittymiin.

2.1.5 Tuomioistuinten asettamat erityisehdot

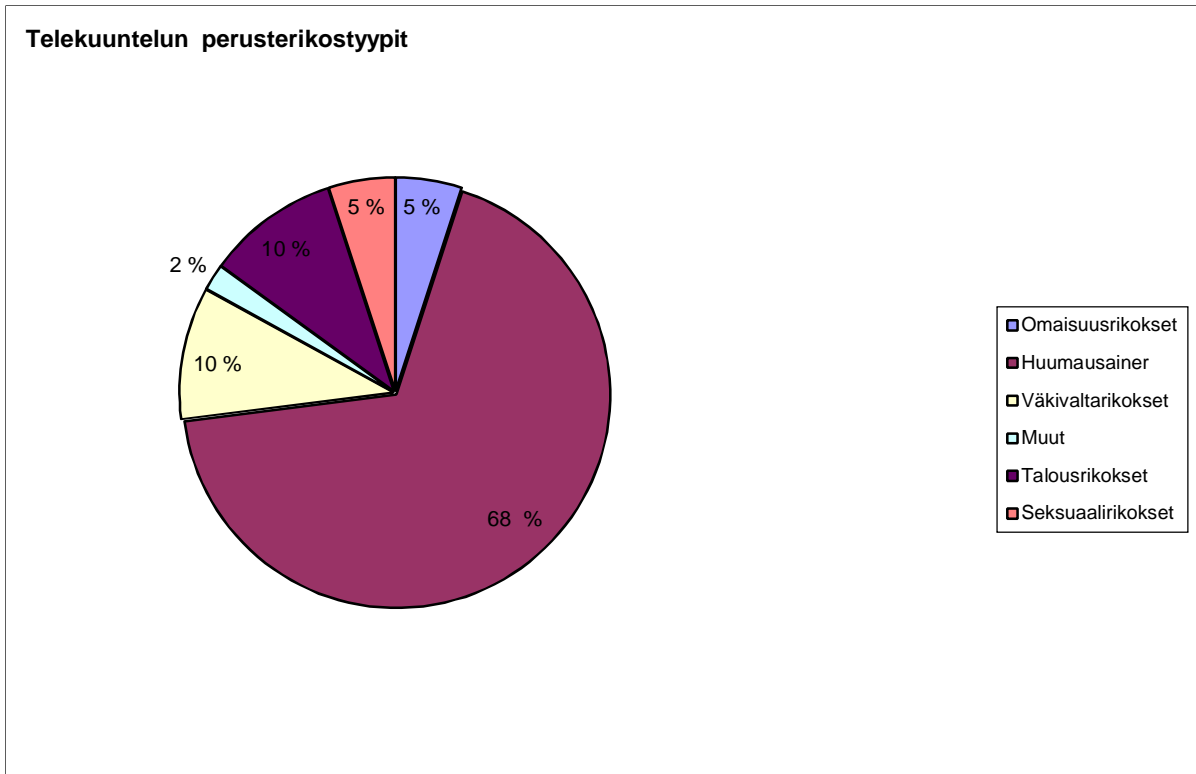

Kaavio 6. Tuomioistuinten asettamien erityisehtojen lukumäärä lupapäätöksissä vuosina 2008 - 2012

Tuomioistuimet asettivat 2012 erityisehtoja telekuuntelulupiin 91 (103), televalvontaan 166 (152) ja tolppalupiin 27 (25) kertaa. Erityisehtojen määrä on kasvanut vuonna 2012 televalvontojen ja tolppalupien osalta. Usein kyse on ollut pakkokeinon käyttöön liittyneiden aikamääreiden; erityisesti yhden kuukauden määräajan tulkintaeroista.

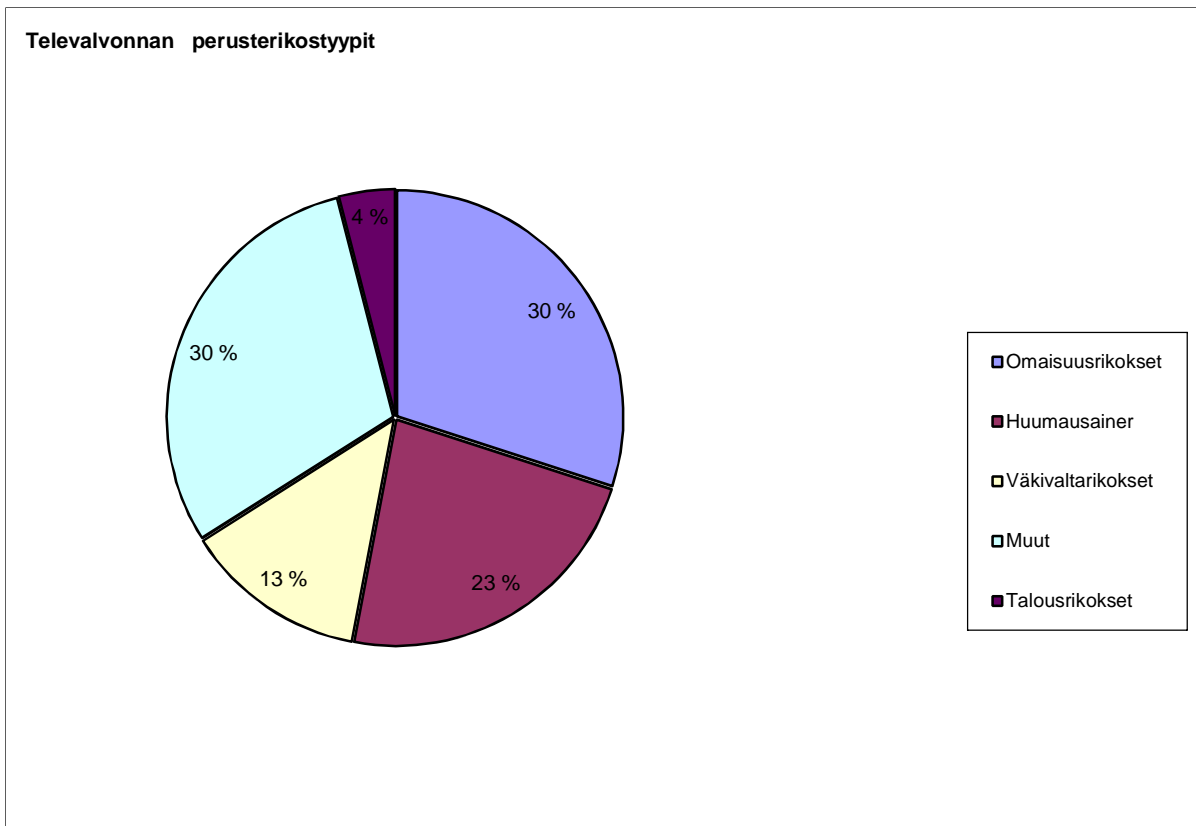

2.1.6 Telepakkokeinojen kohdistuminen rikostyypeittäin

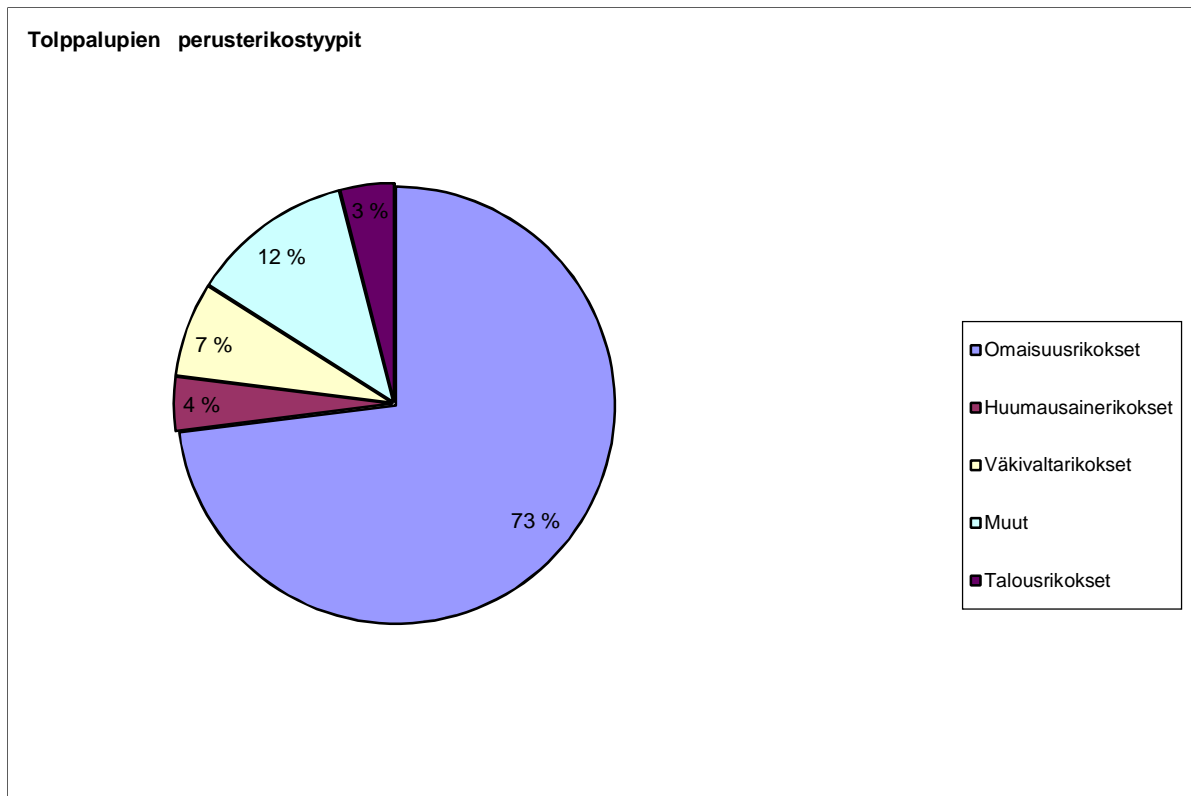
Kaavio 7. Telekuuntelun yleisimmät perusterikostyytit vuonna 2012

Kaavio esittää niiden rikostyyppien prosentuaalisen jakauman, joissa telekuuntelua on yleisimmin käytetty. Tarkastelua on muutettu rikollisuustyyppiseen jaotteluun aikaisemman rikosnimikejaottelun sijaan. Telekuuntelua käytettiin selvästi eniten huumeainekosten tutkintaan, osuus 68 % (69 %), seuraavina ovat väkivaltarikokset 10 %:n (10 %) ja talousrikokset 10 %:n (7 %) osuudella.

Kaavio 8. Televalvonnan yleisimmät perusterikostyyppit vuonna 2012

Televalvontaa on 2012 vuonna käytetty eniten yksittäisistä rikostyypeistä omaisuusrikosten selvittämiseksi, osuus 30 % (46 %), seuraavina ovat huumeainekset 23 %:n (23 %) osuudella ja väkivaltarikokset 13 %:n (16 %) osuudella.

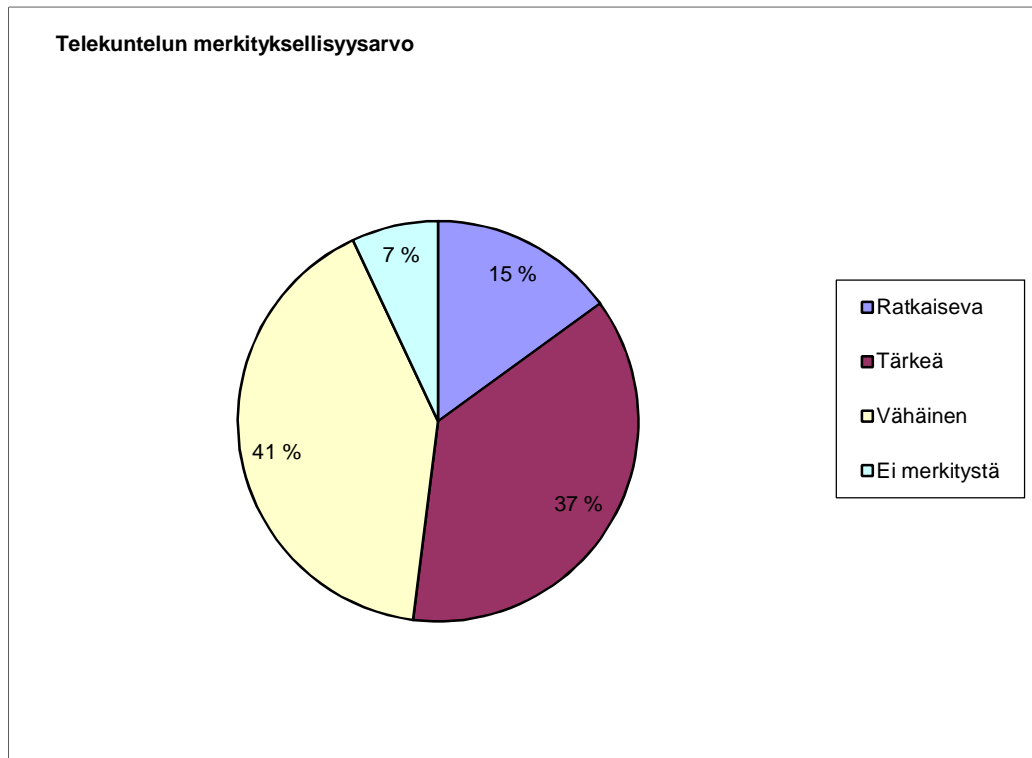

Kaavio 9. Tolppalupien yleisimmät perusterikostyyppit vuonna 2012

Vuoden 2011 tietoihin verrattuna tolppalupien tarkastelu on muutettu samanlaiseksi telekuuntelun ja televalvonnan kanssa. Ennen tolppaluvat ilmoitettiin rikosnimikkeittäin. Vuonna 2012 tolppalupia käytettiin eniten omaisuusrikosten selvittämiseksi. Niiden osuus oli 73 %. Väkivaltarikosten osuus oli 7 % ja huuhausainerikosten osuus 4 %. Vuonna 2011 tolppalupia käytettiin eniten törkeiden varkausrikosten selvittämiseksi, osuus 57 %, seuraavaksi yleisimpiä rikosnimikkeitä olivat törkeän varkauden yritys 9 % osuudella ja törkeä vahingonteko 8 % osuudella. Huuhausainerikosten osuus oli 3 %.

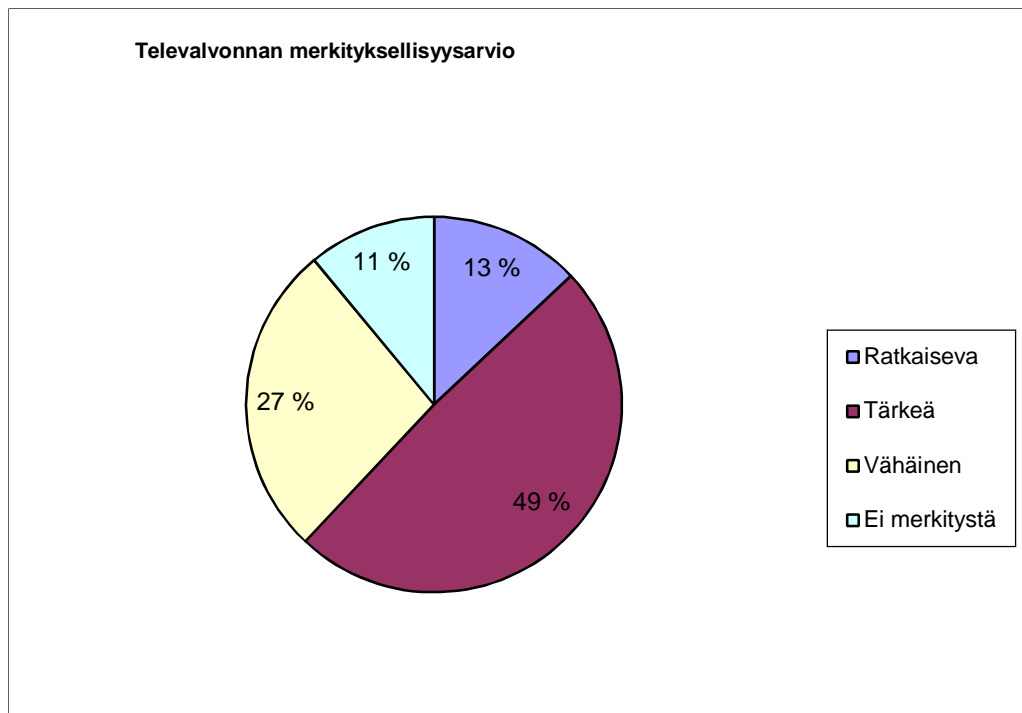
2.1.7 Tutkinnanjohtajien merkityksellisyysarviot

Telepakkokeinojen käytön merkitysarviot perustuvat tutkinnanjohtajien antamiin arvioihin heidän johtamistaan jutuista. Tutkinnanjohtajien merkitysarviot osoittavat telepakkokeinojen olevan merkittävä tiedonhankintakeino.

Kaavio 10. Telekuuntelun käytön merkityksellisyys vuonna 2012

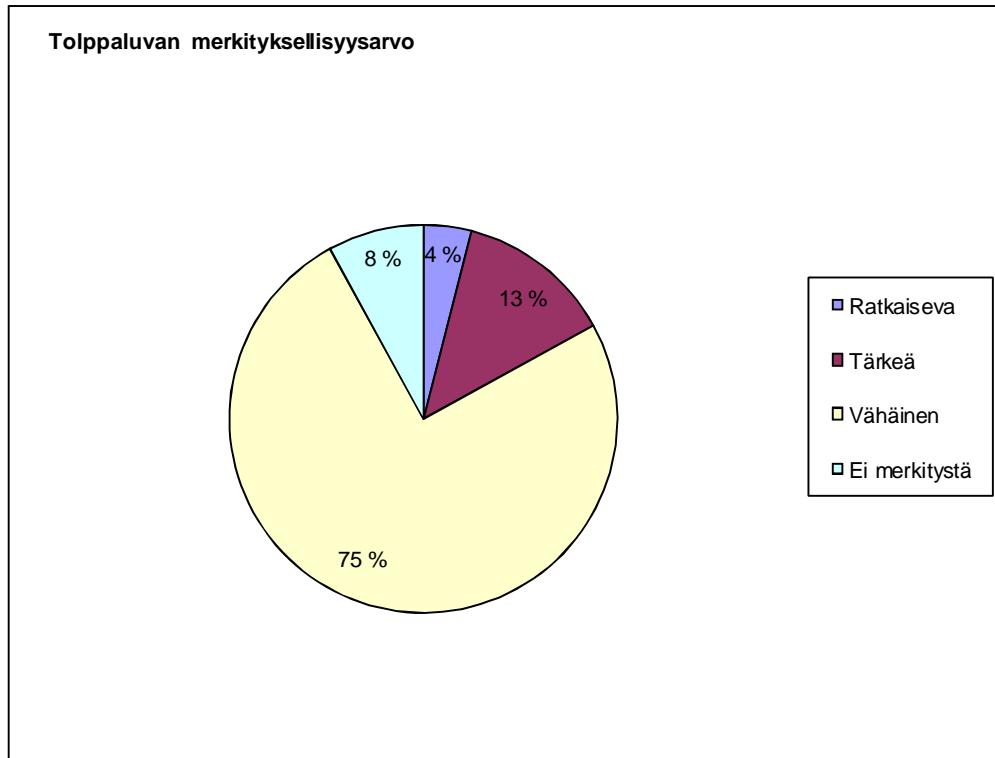
Telekuuntelun käytön merkitys on ollut joko ratkaiseva tai tärkeä 52 % (74 %) tapauksista.

Kaavio 11. Televalvonnan käytön merkityksellisyys vuonna 2012

Televalvonnassa ratkaisevan ja tärkeän merkityksen osuus vuonna 2012 oli 62 % (69 %) tapauksista.

Kaavio 12. Tolppaluvan käytön merkityksellisyys vuonna 2012

Tutkinnanjohtajat ovat arvioineet matkaviestimien sijaintitiedon käytön merkityksen vuonna 2012 joko ratkaisevaksi tai tärkeäksi 17 % (31 %) tapauksista.

2.1.8 Pakkokeinojen käytöstä ilmoittamisen siirtäminen ja kokonaan ilmoittamatta jättäminen

Eduskunnan apulaisoikeusasiamies on kiinnittänyt huomiota poliisin salaisen tiedonhankinnan ilmoittamismenettelyyn 30.12.2011 antamassaan päätöksessä Dnro 1716/2/09. Päätöksessä todetaan muun ohessa, että sisäasiainministeriön oikeusasiamiehelle ilmoittamat luvut tapauksista, joissa käräjäoikeus oli päättänyt, ettei epäillylle tarvitse lainkaan ilmoittaa pakkokeinojen käytöstä tai että ilmoittamista lykätään, ovat ennen vuotta 2010 koskenutta kertomusta olleet harhaanjohtavan pieniä. Poliisihallituksen käsityksen mukaan eroavaisuudet johtuvat muutoksesta tietojen seurannassa. Vuonna 2011 Poliisihallitus otti vuotta 2010 koskevan raportoinnin vuosittaisessa selvityksessä käyttöön uuden tunnusluvun, jossa seurataan jo edellisinä vuosina käytettyihin telepakkokeinoihin liittyneitä päätöksiä. Aikaisempien vuosien tunnusluvut ovat koskeneet vain kertomusvuonna käytettyihin pakkokeinoihin liittyneitä ilmoitusten siirtoja ja kokonaan ilmoittamatta jättämisistä.

SALPA -toimenpiteen jälkeen tieto ilmoittamisen siirtämisestä tai ilmoittamatta jättämisestä saattaa muuttua hyvinkin pitkään toimenpidevuoden jälkeen. Tästä johtuen kokonaistieto nykyisten SALPA-toimenpiteiden ilmoittamisen siirtämisistä ja ilmoittamatta jättämisistä, joka on ajettu tässä hetkessä, on erilainen tulevaisuudessa. Esimerkiksi viime vuoden loppua ja tätä vuotta koskevien SALPA -asioiden ilmoitustietojen informaationa on valtaosin tieto ”ilmoittaminen ei ole vielä ajankohtainen”, mutta mainittu informaatiotieto vähenee tämän vuoden edetessä ja vastaavasti ilmoittamistiedot ja siir-

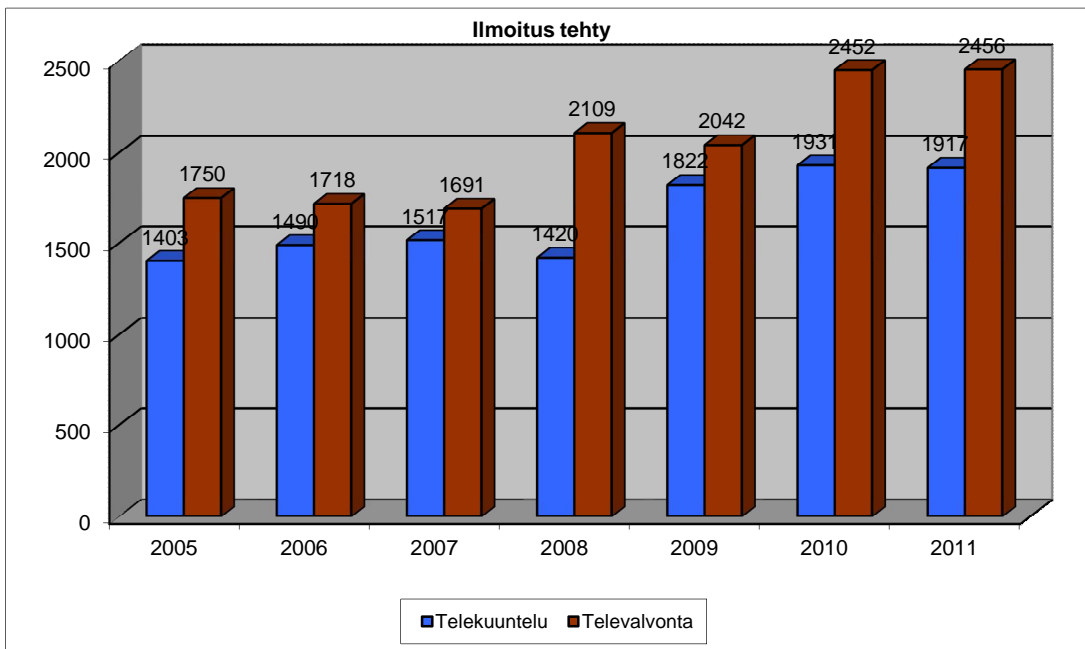
totiedot lisääntyvät. Tässä luvussa esitettävät määrälliset tiedot perustuvat 15.2.2013 saatuihin tietoihin.

Pakkokeinolain 5a luvun 11 § velvoittaa toimenpiteen suorittanutta ilmoittamaan pakkokeinon käytön lopettamisesta luvan myöntäjälle tai päätöksen tekijälle. Rikoksesta epäillylle tulee pakkokeinon käytön kohteena olosta ilmoittaa viimeistään vuoden kuluttua, ellei tutkinnanjohtajan esityksestä tuomioistuimen tärkeästä tutkinnallisesta syystä päättä jatkaa tätä rikoksesta epäillylle ilmoittamisen määräaika tai päättä kokonaan ilmoittamatta jättämisestä.

Viime vuosina poliisin ylijohdo on kiinnittänyt erityistä huomiota siihen, että poliisin salaisen tiedonhankinnan kohdehenkilölle kokonaan ilmoittamatta jättäminen tulee olla poikkeuksellista ja se voi tapahtua vain laissa mainittujen kriteerien täytyessä (Ks. SM:n määräys SM-2008-01401/Ri-2).

Tuomioistuimen tehtyä päätöksen ilmoituksen siirtoa tai ilmoituksen tekemättä jättämistä koskevassa asiassa, siitä on viipymättä tehtävä merkintä SALPA -järjestelmään. Huolimatta päätöksen sisällöstä, se lähetetään Keskusrikospoliisin SALPA -yksikköön. Päätös liitetään SALPA -asiaa koskevaan diaariin.

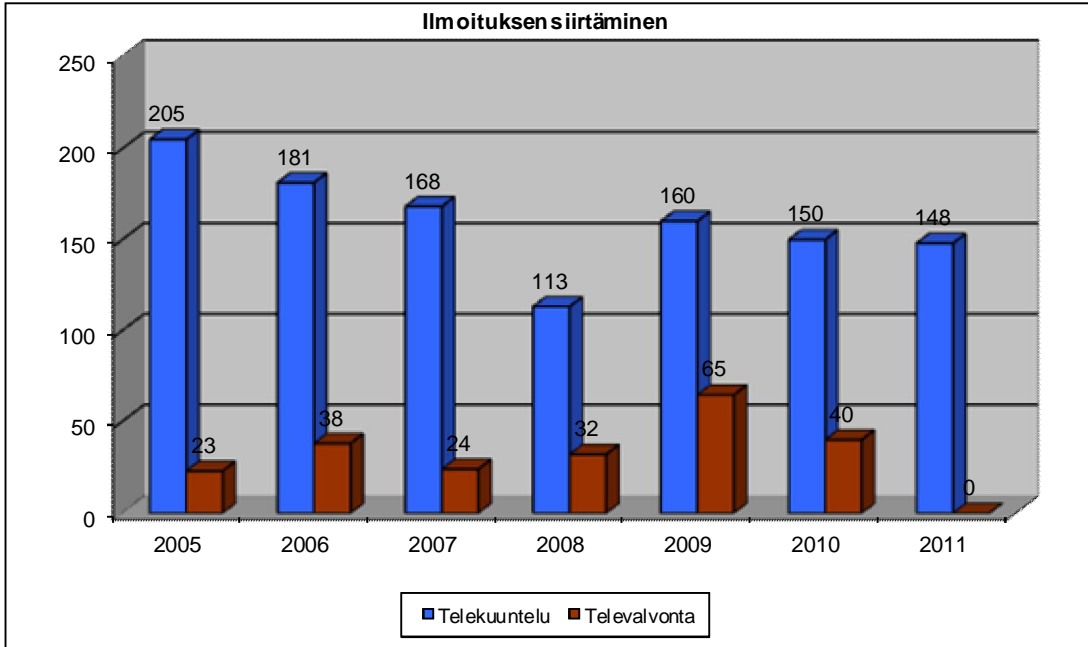
Alla olevassa kaaviossa ilmenee SALPA -järjestelmästä poimitut vuosittaiset tapauslukumäärät telekuuntelun ja televalvonnan osalta, kun ilmoitus tuomioistuimelle on tehty. Ilmoitusten määrät viime vuosina ovat lisääntyneet. Määrän vaihtelut vastaavat osittain vuosittaisia telekuuntelu- ja televalvontamääriä. Kaaviossa ei ole vuoden 2012 tapauslukumääriä, koska niiden osalta "ilmoittaminen ei vielä ajankohtainen" -tieto olisi selkeästi yleisin tieto.

Kaavio 13. Ilmoitus tehty 2005 - 2011

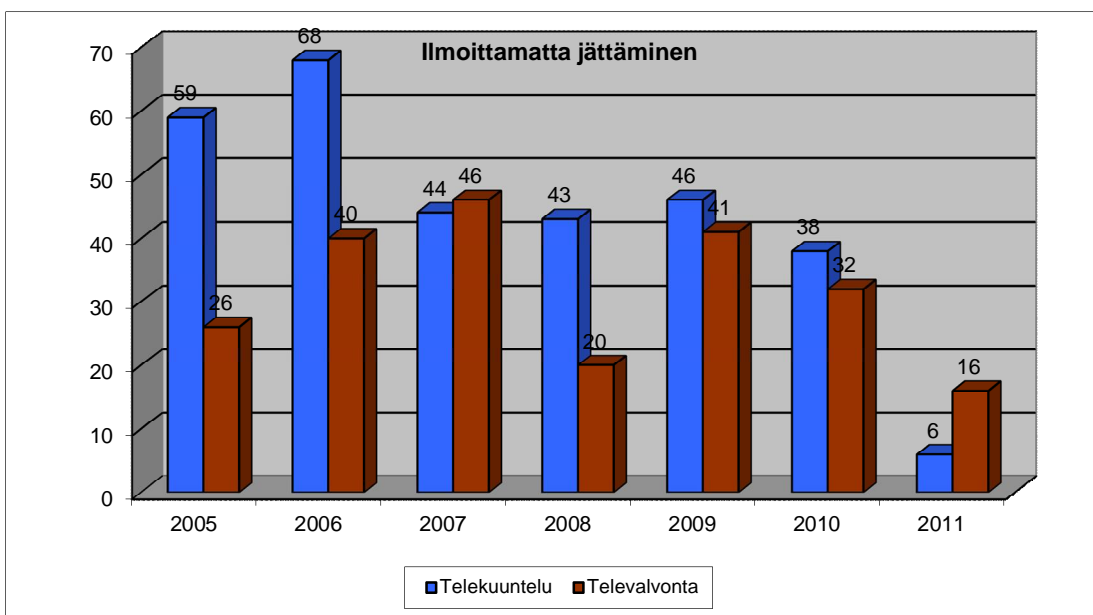

Alla olevassa kaaviossa ilmenevät vuosittaiset tapaukset, joissa ilmoittamiselle on haettu siirtämistä tuomioistuimelta. Luku ei korreloi ilmoittamisen kanssa, koska osassa tapauksista ilmoitusvelvoite on täyttynyt myöhemmin.

Kaavio 14. Ilmoituksen siirtäminen 2005 - 2011

Alla olevasta kaaviosta ilmenevät vuosittaiset tapaukset, kun epäillylle ei ole ilmoitettu pakkokeinosta. Tiedot ovat muuttuneet ja muuttuvat tarkasteluajankohdan mukaan.

Kaavio 15. Luvan mukaista pakkokeinoa ei ole ilmoitettu 2005 - 2011

SALPA -järjestelmän telepakkokeinopöytäkirjalle lisättiin vuonna 2006 poliisin ylijohdon pyynnöstä kohta, johon tutkinnanjohtaja saattoi tehdä asianmukaisen merkinnän niissä tapauksissa, kun epäillylle ei voida tosiasiallisesti ilmoittaa, mutta lain mukaista lykkäystä tai ilmoittamatta jättämispäätöstä ei voida tehdä, koska syy ei ole laissa mainittu ”tärkeä tutkinnallinen syy”. ”Ei voida ilmoittaa” -merkintää SALPA -pöytäkirjalla käytetään, kun epäilty on kuollut, tavoittamatta, tuntematon tai pakkokeinon kohde on asianomistaja, jolle ilmoitusta ei tarvitse tehdä.

Vuonna 2011 "ei voida ilmoittaa" -tieto koskee telekuuntelun osalta 70 pakkokeinoja ja televalvonnan osalta 503 pakkokeinoja. Tieto perustuu 15.2.2013 saatuun tietoon ja se ei ole lopullinen. Osassa pakkokeinoista ilmoittaminen tapahtuu myöhemmin, kun esimerkiksi epäilty saadaan selville ja/tai tavoitetaan.

Poliisihallituksen käsityksen mukaan ilmoittamatta jättämiseen hengen ja terveyden vaara saattaisi joissakin yksittäisissä tapauksissa olla myös tärkeä tutkinnallinen syy, esim. juuri tietolähteelle koituvan uhan vuoksi - erityisesti ammattimaisessa ja järjestäytyneessä rikollisuudessa, jossa rikollisen ja laittoman taloudellisen hyödyn tavoittelu on suunnitelmallista, kokoaikaista ja jatkuvaa. Näissä yhteyksissä rikollinen toiminta on usein eri vaiheissa olevaa - tehtyjä rikoksia, tekeillä olevia rikoksia ja suunnitteilla olevia rikoksia. Poliisihallituksen käsityksen mukaan tiedottajatoimintaan liittyvien henkilöiden hengen ja terveyden turvaaminen edellä kuvatussa tilanteessa voisi olla tärkeä tutkinnallinen syy olla ilmoittamatta kohteelle toimenpiteen käytöstä. Poliisihallituksen käsityksen mukaan säännöksen soveltamiseen liittyy kuitenkin tulkinnanvaraisuutta, jonka vuoksi olisi perusteltua pohtia kyseisen säännöksen tarkentamista ja hengen ja terveyden vaaran liittämistä lakiin yhdeksi perusteeksi olla ilmoittamatta toimenpiteiden käytöstä.

2.1.9 Kuuntelukiellot

Vuonna 2012 kuuntelukiellon alaisia keskusteluita oli yhteensä 95 (99), ne jakautuivat seuraavasti: rikoksesta epäillyn ja oikeudenkäyntiavustajan välisiä keskusteluita 88 (81), rikoksesta epäillyn ja hänen lähiomaisensa välisiä keskusteluita 31 (32). Papin ja rikoksesta epäillyn välisiä keskusteluita oli 2 (2). Yhteensä -luku tarkoittaa pöytäkirjoja, joilla voi olla useita liitteitä eli keskusteluita. Tutkinnanjohtajat hävittävät kuuntelukiellon alaiset tallenteet pakkokeinolain 5a luvun 10 §:n mukaisesti.

2.2 Poliisilain mukainen telekuuntelu ja -valvonta

Poliisilain (21/2001) osittaisuudistus tuli voimaan 1.3.2001; sen mukaisesti 31c §:ssä mainituilla edellytyksillä poliisimiehellä on oikeus suorittaa televalvontaa rikoksen estämiseksi tai paljastamiseksi.

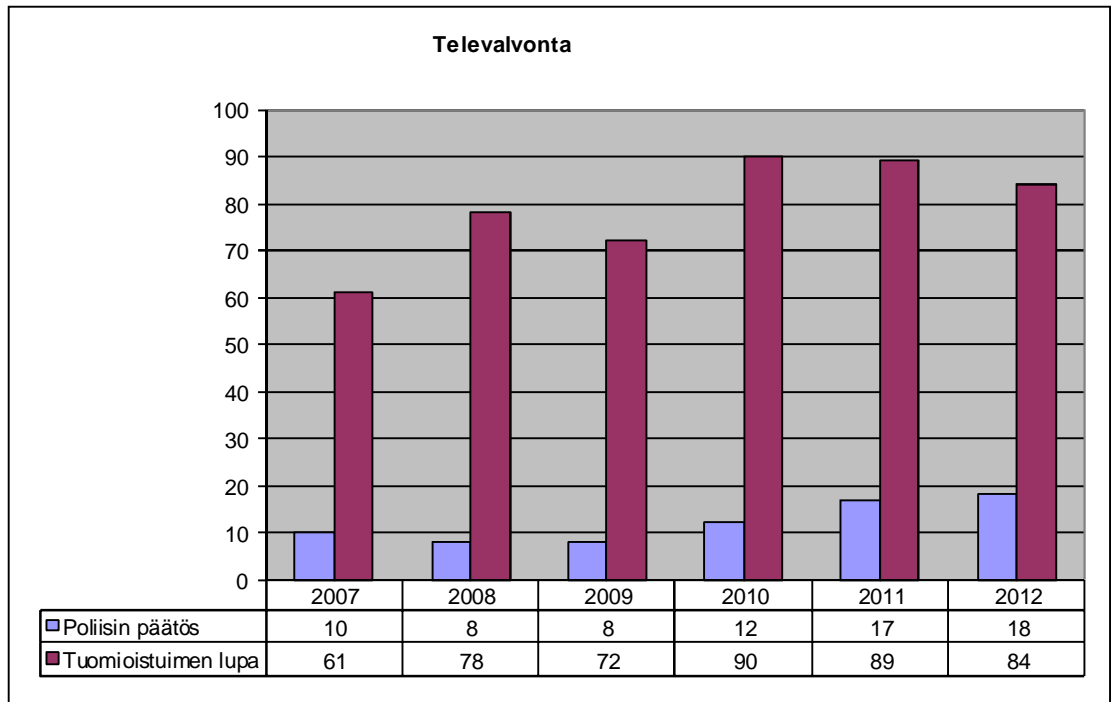
Poliisilain (525/2005) osittaisuudistuksella, joka tuli voimaan 20.7.2005, laajennettiin televalvonta ulottumaan myös teleosoitteeseen. Televalvonnan käytön edellytyksiin tehtiin myös seuraavat muutokset: televalvontaa voidaan kohdistaa sellaisen rikoksen estämiseen ja paljastamiseen, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään neljä vuotta vankeutta, aiemmin televalvontaa voitiin kohdistaa rikokseen, josta ei ollut säädetty lievempää rangaistusta kuin neljä kuukautta vankeutta; televalvontaa voidaan lisäksi käyttää parituksen, terroristisessa tarkoituksessa tehtävän rikoksen valmistelun sekä pykälässä tarkoitettujen rikosten rangaistavan yrityksen estämiseen ja paljastamiseen.

Osittaisuudistuksen myötä tuli myös mahdolliseksi poliisilain mukainen telekuuntelu poliisilain 31d §:n tarkoittamissa tapauksissa sekä matkaviestimien sijaintitiedon hankkiminen.

Vuonna 2012 poliisilain perusteella telekuuntelulupia myönnettiin 6 (5) ja niiden kohteena oli 5 (4) henkilöä, joista 2 henkilöä oli tuntemattomia.

Vuonna 2012 poliisilain perusteella käytettyjä televalvontalupia oli 102 (106) ja niiden kohteena oli 81 (87) henkilöä, joista 16 (17) oli tuntemattomia.

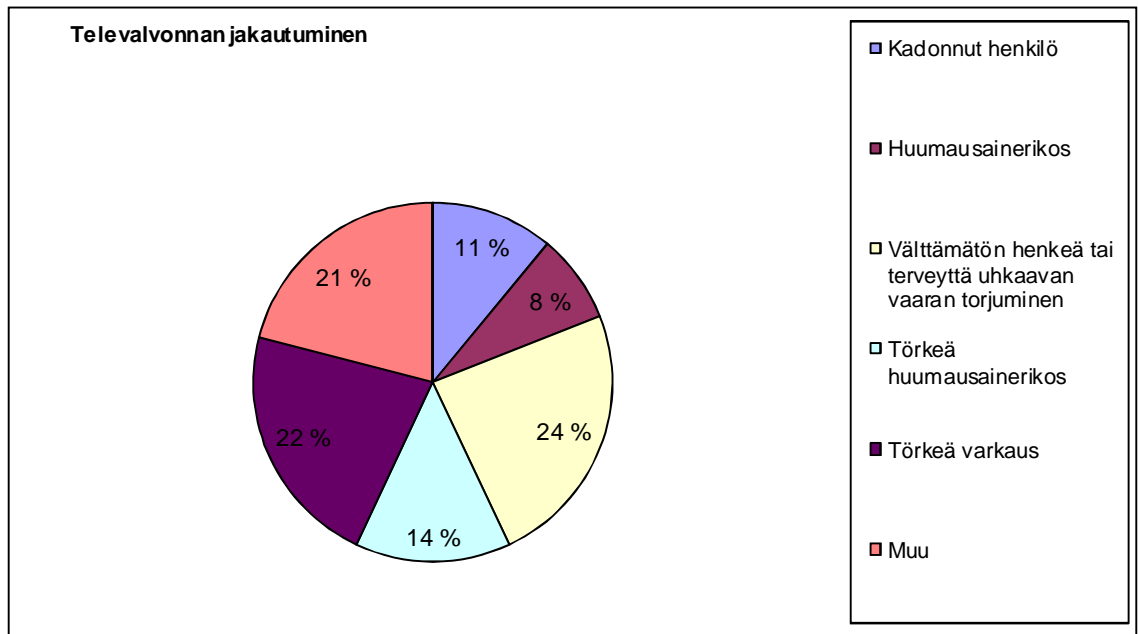

Kaavio 16. Poliisilain perusteella käytettyjen televalvontalupien määrät vuosina 2007 - 2012

Päällystään kuuluvan poliisimiehen kiirepäätöksellä aloitettujen televalvontojen määrä on vakiintunut alhaiselle tasolle. Vuonna 2012 päällystään kuuluvan poliisimiehen kiirepäätöksellä aloitettujen televalvontojen määrä oli edellisen vuoden tasolla, 18 (17) päätöstä.

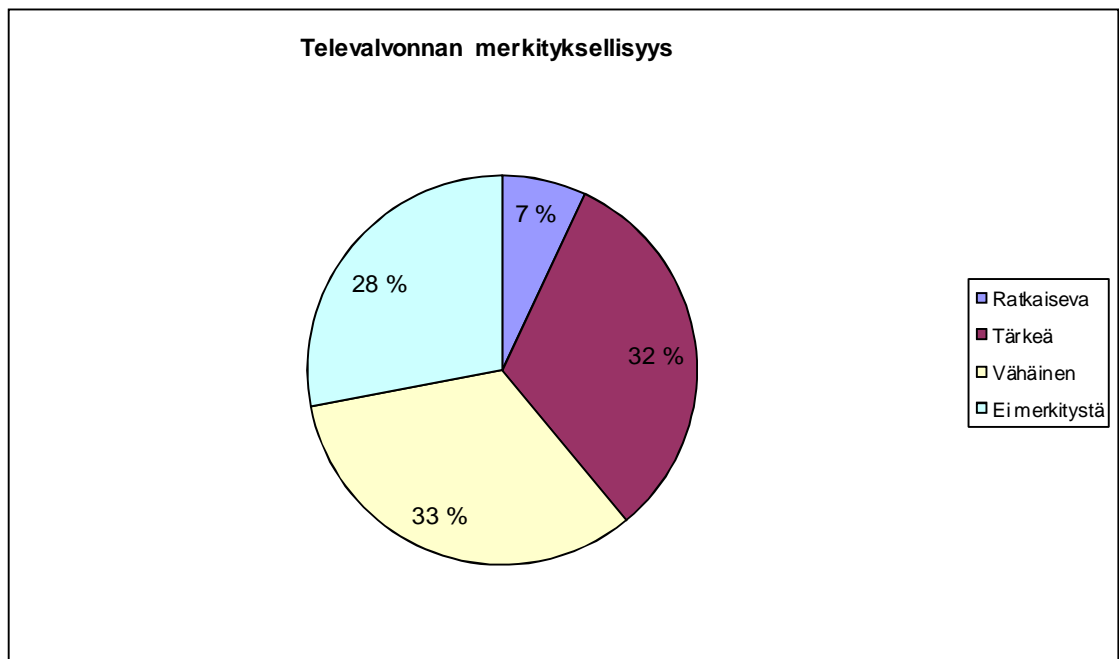
Poliisilain tarkoituksen mukaisesti päällystään kuuluvan poliisimiehen ns. kiirepäätöksellä tehtävä televalvonnan käynnistäminen tulisi olla poikkeuksellista ja televalvonta tulisi pääsääntöisesti käynnistää tuomioistuimen päätöksellä.

Vuonna 2012 edellisen vuoden tavoin tolppalupaa ei käytetty poliisilain perusteella. (Viimeksi vuonna 2009 myönnettiin 1 tolppalupa.)

Kaavio 17. Poliisilain mukaisen televalvonnan jakautuminen asianimikkeittäin vuonna 2012

Poliisilain mukaista televalvontaa käytettiin 2012 eniten välittömän henkeä ja terveyttä uhkaavan vaaran torjumiseen, osuus oli 24 %. Vuonna 2011 välittömän henkeä ja terveyttä uhkaavan vaaran torjuminen oli perusteena 8 % tapauksista. Vuonna 2012 törkeä varkaus -tapauksien osuus oli 22 % ja 2011 niiden osuus oli 23 %. Vuonna 2012 törkeä huumausainerikos oli perusteena 14 % (17 %) tapauksista. Kadonneen henkilön etsinnän osuus vuonna 2012 oli 11 % (17 %).

Kaavio 18. Poliisilain mukaisen televalvonnan käytön merkitys vuonna 2012

Poliisilain mukaisen televalvonnan merkitys on ollut ratkaiseva tai tärkeä 39 % (25 %) tapauksista. Vuonna 2010 ratkaisevan ja tärkeän osuus oli 56 %.

2.3 Poliisi- ja pakkokeinolain mukainen tekninen tarkkailu

Vuoden 2004 alusta alkaen teknisen kuuntelun käyttöalaa laajennettiin uudella säännöksellä koskemaan myös vakituiseen asumiseen tarkoitettua tilaa (ns. asuntokuuntelu), jossa rikoksesta epäilty todennäköisesti oleskelee (PKL 5a luvun 4 § 3 mom.). Poliisilain (525/2005) osittaisuudistuksessa teknisen kuuntelun käyttöalaa laajennettiin 20.7.2005 ulottumaan terroristisessa tarkoituksessa tehtävän rikoksen valmisteluun. Tässä osittaisuudistuksessa ns. rynnäkkötarkkailun käytön edellytyksenä ollut ”välittömästi ennen poliisitoimenpidettä tai sen aikana” -edellytys poistettiin. Lisäksi esitutkintaviranomaiselle on säädetty mahdollisuus pakkokeinolain 5a luvun 4 §:n 2 momentin perusteella suorittaa teknistä kuuntelua ja teknistä katselua vankiloissa.

2.3.1 Poliisilain mukainen tekninen tarkkailu

Vuonna 2012 teknisen kuuntelun vaatimuksia on 8 (10). Yhtään vaatimusta ei hylätty. Teknistä kuuntelua käytettiin huumausaine- ja ryöstörikosten tutkintaan.

Vuonna 2012 teknisen katselun vaatimuksia perusteella on ainoastaan 1 (24). Sitä on käytetty omaisuusrikoksen selvittämisasiassa.

2.3.2 Pakkokeinolain mukainen tekninen tarkkailu

Vuonna 2012 pakkokeinolain perusteella teknistä kuuntelua vaadittiin tuomioistuimissa 78 (114) kertaa ja 1 (2) vaatimus hylättiin. Myönnettyistä luvista 2 (5) jäi käyttämättä ja 1 (8) mitätöitiin. Asuntokuuntelusta kirjattiin 5 (9) vaatimusta. Pakkokeinoja on käytetty henkirikosten selvittämiseksi. Vankilassa tapahtuneita kuunteluita oli 28 (40). Kuuntelut liittyivät pääasiassa törkeisiin huumausainerikoksiin ja muutamiin henkirikoksiin.

Pakkokeinolain mukaisesta teknisestä katselusta esitettiin tuomioistuimille 9 (30) vaatimusta, joista kaikkia käytettiin ja yhtään ei mitätöity. Edellisen vuoden tapaan yhtään teknisen katselun vaatimusta ei hylätty.

2.4 Muu poliisin tiedonsaantioikeus

Vuonna 2012 poliisi käytti muuta kuin pakkokeinoon perustuvaa tiedonsaantioikeutta teleyrityksiin rikoksen selvittämiseksi poliisilain 36 §:n 1 momentin perusteella 1382 (1971) liittymään, poliisilain 36 §:n 2 momentin perusteella 4388 (6349) liittymään ja sähköisen viestinnän tietosuojalain perusteella 571 (753) liittymään.

2.5 Peitetoiminta

Poliisilain 28 §:n 1 momentin 4 kohdan mukaan peitetoiminnalla tarkoitetaan jatkuvaa tai toistuvaa henkilöön tai henkilöryhmään taikka tämän toimintaan kohdistuvaa tiedonhankintaa soluttautumalla (PoL 525/2005). Lakia täydentää sisäasiainministeriön antama asetus poliisin tiedonhankinnan järjestämisestä ja valvonnasta (174/2008), joka saatettiin voimaan 1.4.2008.

Peitetoiminnasta päättää Keskusrikospoliisin päällikkö. Poliisilaitos tekee Keskusrikospoliisin päällikölle esityksen peitetoiminnasta sen käsiteltäväksi kuuluvassa asiassa. Suojelupoliisin päällikkö tekee päätöksen sen käsiteltäväksi kuuluvassa asiassa. Päätös peitetoiminnasta on tehtävä kirjallisesti.

Peitetoiminnan toteuttaa Keskusrikospoliisi tai Suojelupoliisi. Keskusrikospoliisin ja Suojelupoliisin päällikkö määräävät yksiköissään peitetoiminnan toteuttamisesta vastaavan päällystöön kuuluvan poliisimiehen. Peitetoimintaa suorittamaan voidaan määrätä vain sisäasiainministeriön hyväksymän koulutuksen suorittanut poliisimies, joka on tehtävään vapaaehtoinen, henkilökohtaisilta ominaisuuksiltaan sopiva ja jolla on tehtävän edellyttämä poliisitoiminnan tuntemus.

Peitetoiminnan toteuttamisesta on laadittava kirjallinen suunnitelma, jonka tulee sisältää peitetoimintaa koskevan päätöksenteon ja peitetoiminnan toteuttamisen kannalta oleelliset ja riittävän yksityiskohtaiset tiedot. Esitystä ja suunnitelmaa on olosuhteiden muuttuessa tarvittaessa tarkistettava.

Peitetoiminnan toteuttamisesta vastanneen päällystöön kuuluvan poliisimiehen on laadittava peitetoiminnan toteuttamisesta pöytäkirja peitetoiminnan lopettamisen jälkeen ilman aiheetonta viivytystä.

Vuonna 2012 tehtiin muutamia uusia peitetoimintapäätöksiä ja muutamia aikaisempien peitetoimintapäätösten jatkopäätöksiä. Peitetoimintaa on käytetty mahdollisimman tarkan harkinnan perusteella ja useimmiten toiminta on kohdistunut vakavien rikosten, erityisesti törkeiden huumausainerikosten, paljastamiseen.

2.6 Valeosto

Poliisilain 28 §:n 1 momentin 5 kohdan mukaan valeostolla tarkoitetaan rikoksen estämiseksi, paljastamiseksi tai selvittämiseksi tai rikoksella saadun hyödyn takaisin saamiseksi poliisin tekemää ostotarjousta tai näyte-erän luonteiseksi katsottavan esineen, aineen tai omaisuuden ostoa, jollei rikoksen estäminen, paljastaminen tai selvittäminen tai rikoksella saadun hyödyn takaisin saaminen välttämättä vaadi näyte-erää suuremman erän taikka esineen, aineen tai omaisuuden ostamista tiettyä kokonaisuutena.

Poliisilain uudistus ja 1.4.2008 voimaan saatettu sisäasiainministeriön asetus tiedonhankinnan järjestämisestä ja valvonnasta mahdollistaa sekä todellisen valeoston suorittamisen että poliisilain 33a §:n mukaisten tietojen, rekisterimerkintöjen ja asiakirjojen käyttämisen valeoston ja valeostajan suojaamiseksi. Tämä merkitsee myös valeoston ja peitetoiminnan eroavaisuuksien kaventumista entisestään. Koska valeoston käyttöedellytyksiä laajennettiin, nostettiin samalla myös valeoston päätöksentekotasoa niin, että valeostopäätöksiä voi tehdä vain poliisilaitoksen, Keskusrikospoliisin ja Suojelupoliisin päällikkö tai hänen määräämänsä päällystöön kuuluva poliisimies. Esimerkiksi Keskusrikospoliisissa päätöksentekoa valeostosta ei ole delegoitu, vaan päätöksen tästä tekee edelleen Keskusrikospoliisin päällikkö.

Sisäasiainministeriö on antanut 1.4.2008 voimaan tulleen asetuksen poliisin tiedonhankinnan järjestämisestä ja valvonnasta (174/2008), jonka 10 §:n mukaan valeostosta päättää sisäasiainministeriön määräämän poliisilaitoksen, Keskusrikospoliisin tai Suojelupoliisin päällikkö taikka hänen määräämänsä päällystöön kuuluva poliisimies. Sisäasiainministeriö antoi 10.12.2009 päätöksen (SMDno/2009/3783), jolla se määräsi, että kaikkien poliisilaitosten poliisipäälliköt tai heidän määräämänsä päällystöön kuuluvat poliisimiehet voivat päättää valeostosta. Valeosto toteutetaan kuitenkin edelleen em. asetuksen 7 §:n mukaisesti keskitetysti Keskusrikospoliisin tai Suojelupoliisin toimesta.

Valeoston toteuttamisesta on laadittava kirjallinen suunnitelma, jos se on tarpeen toiminnan laajuuden tai muun vastaavan syyn vuoksi. Päätös valeoston toteuttamisesta on tehtävä kirjallisesti. Valeoston toteuttamisesta vastanneen päällystöön kuuluvan poliisimiehen on laadittava valeoston toteuttamisesta pöytäkirja toiminnan päättymisen jälkeen ilman aiheetonta viivytystä.

Valeostoa suorittamaan voidaan määrätä vain sisäasiainministeriön hyväksymän koulutuksen saanut poliisimies, joka on tehtävään vapaaehtoinen, henkilökohtaisilta ominaisuuksiltaan sopiva ja jolla on tehtävän edellyttämä poliisitoiminnan tuntemus.

Valeostosta päättäneen poliisiyksikön on laadittava toiminnastaan selvitys Poliisihallitukselle. Valeostotoiminta on keskitetty siten, että valeostopäätökset toimitetaan Keskusrikospoliisiin, joka osaltaan valvoo valeostojen tekemistä. Poliisilain osittaisuudistuksessa myös valeosto otettiin mukaan sisäasiainministeriön raportointivelvollisuuden piiriin, tosin sisäasiainministeriö on jo ennen lakiuudistustakin raportoinut vuosittain niiden käytöstä eduskunnan oikeusasiamiehelle.

Vuonna 2012 tehtiin muutamia uusia valeostopäätöksiä. Valeostoa on käytetty pääasiassa törkeiden huumausainerikosten paljastamiseen ja selvittämiseen.

2.7 Tiedonhankinnan paljastumisen estäminen

Poliisilain (525/2005) osittaisuudistuksen myötä poliisilakiin säädettiin uusi pykälä tiedonhankinnan paljastumisen estämiseksi (PoIL 33a §). Tiedonhankinnan paljastumisen estäminen ei ole sinällään uusi tiedonhankintavaltuus, vaan sen tarkoituksena on tehostaa jo käytössä olevien tiettyjen tiedonhankintavaltuuksien käyttöä estämällä niiden paljastumista.

Poliisi voi, silloin kun se on välttämätöntä tarkkailun, teknisen tarkkailun, valeoston, peitetoiminnan ja tietolähdetoiminnan paljastumisen estämiseksi, käyttää harhauttavia tai peiteltyjä tietoja, tehdä ja käyttää harhauttavia tai peiteltyjä rekisterimerkintöjä sekä valmistaa ja käyttää vääriä asiakirjoja.

Tällaisen rekisterimerkinnän tekemisestä sekä asiakirjan valmistamisesta päättää sisäasiainministeriön asetuksella säädetyn poliisiyksikön päällikkö. Näin ollen tiedonhankinnan suojausten käyttäminen on tullut mahdolliseksi vasta sisäasiainministeriön antaman tiedonhankintaa koskevan asetuksen jälkeen 1.4.2008 alkaen. Rekisterimerkintöjen tekemisestä sekä asiakirjojen valmistamisesta päättäneen poliisiyksikön on pidettävä luetteloa merkinnöistä ja asiakirjoista, valvottava niiden käyttöä sekä huolehdittava merkintöjen oikaisemisesta. Rekisterimerkintöjen ja asiakirjojen käyttämisestä päättää päällystöön kuuluva poliisimies.

Rekisterimerkintöjen tekemisestä tai asiakirjojen valmistamisesta päättäneen poliisiyksikön ja rekisterimerkintöjen tai asiakirjojen käyttämisestä päättäneen poliisiyksikön on laadittava selvitys merkintöjen tekemisestä, asiakirjojen valmistamisesta sekä merkintöjen ja asiakirjojen käyttämisestä Poliisihallituksen kautta sisäasiainministeriölle, joka antaa asiasta vuosittain kertomuksen eduskunnan oikeusasiamiehelle.

Poliisilain 33a §:n mukaista harhauttavien ja peiteltyjen rekisterimerkintöjen ja väärin asiakirjojen käyttöä on toteutettu vuonna 2012 vähän ja ainoastaan tietyissä yksittäistapauksissa.

3. SUORITETTU LAILLISUUSVALVONTA JA VALVONTAHAVAINNOT

3.1 Yleistä

Poliisihallituksen välittömän alaisen hallinnon muodostaa 29 poliisin yksikköä, joista 24 on poliisilaitoksia ja loput valtakunnallisia yksiköitä. Tiedonhankintaa suoritetaan Keskusrikospoliisin, Suojelupoliisin ja Liikkuvan poliisin lisäksi kaikilla poliisilaitoksilla.

Sisäasiainministeriö on antanut 26.8.2011 ohjeen (SMDnro/2011/700) sisäisestä laillisuusvalvonnasta sisäasiainministeriössä ja sen hallinnonalalla. Määräys poliisin suorittamasta laillisuusvalvonnasta (SM-2006-01324/Tu-42) korvattiin Poliisihallituksen 1.3.2012 antamalla ohjeella sisäisestä laillisuusvalvonnasta poliisissa (2020/2012/318). Määräystä poliisin salaisen tiedonhankinnan järjestämisestä, käytöstä ja valvonnasta (SM-2008-01401/Ri-2) on päivitetty.

Mainituissa laillisuusvalvontaa käsittelevissä ohjeissa käsitellään myös salaisen tiedonhankinnan valvontaa. Sisäasiainministeriön määräys poliisin salaisen tiedonhankinnan järjestämisestä, käytöstä ja valvonnasta (SM-2008-01401/Ri-2) edellyttää, että poliisin yksiköt valvovat kattavasti yksiköidensä salaisten tiedonhankintavaltuuksien käyttöä. Poliisin suorittama valvonta on sekä *ennakoivaa* että *jälkikäiteistä*.

Keskusrikospoliisin Teknisen tiedonhankinnan SALPA -päivystys suorittaa telepakkokeinojen käytön päivittäistä laillisuusvalvontaa tarkastamalla SALPA -järjestelmään tehtyjen telepakkokeinovaatimusten ja tiedonsaantipyyntöjen edellytykset ja sisällön. Havaituista puutteista ilmoitetaan hakijalle, ja tarvittaessa pyydetään korjaamaan virhe tai tekemään uusi pyyntö. Etukäteisvalvonnalla pystytään kontrolloimaan vaatimukset ennen niiden lähettämistä teleyrityksille.

Salaista tiedonhankintaa koskevassa määräyksessä edellytetään poliisipäälliköitä huolehtimaan salaisten tiedonhankintavaltuuksien käytön laillisuusvalvonnasta omalla alueellaan ja raportoimaan suoritetuista laillisuusvalvontatoimenpiteistä. Määräys edellyttää yhtenäistä valvonta- ja raportointimenettelyä ja raportoinnin sisältöä. Poliisin organisaatiomuutoksen yhteydessä Poliisihallitus antoi poliisin yksiköille määräyksen, jonka mukaisesti poliisin yksiköt raportoivat valvontatiedot vuosittain suoraan Poliisihallitukselle tammikuun loppuun mennessä.

Poliisin yksiköt ovat antaneet sekä sisäasiainministeriön että Poliisihallituksen määräyksiin ja ohjeistuksiin pohjautuvia omia salaisten tiedonhankintavaltuuksien käytön laillisuusvalvontaan liittyviä määräyksiä, laatineet laillisuusvalvontasuunnitelmia sekä suorittaneet tarkastuksia.

Poliisihallitus suoritti vuonna 2012 laillisuustarkastukset kaikissa tiedonhankintaa suorittavissa poliisin yksiköissä ja yhtenä tarkastusteemana oli SALPA -järjestelmässä suoritettavat toimenpiteet ja niiden valvonta. Tarkastushavaintojen perusteella on todettavissa, että salaisen tiedonhankinnan järjestäminen, käyttö ja valvonta ovat toiminnallisina kokonaisuuksina hyvällä tasolla. Puutteita ja epäkohtia on kuitenkin edelleen havaittavissa ja Poliisihallitus on kiinnittänyt huomiota ja puuttanut niihin. Seuraavassa tarkastellaan ensin tiedonhankinnan valvontaa Poliisihallituksen havaintojen perusteella ja tämän jälkeen poliisin yksiköiden havaintojen perusteella.

3.2 Poliisihallituksen valvontahavainnot

3.2.1 Poliisihallituksen etävalvonta ja muut toimenpiteet

Poliisihallituksen esikunnassa toimiva laillisuusvalvonnan vastuualue tarkasti vuonna 2012 satunnaisotantana 15 SALPA -diaarin tiedot. Tarkastelun kohteena oli sekä valtakunnallisten yksiköiden että paikallisyksiköiden SALPA -asioita. Havaitut puutteet olivat teknisiä ja säädettyjen määräaikojen ylittämisiä. Lainsäädännön vastaista menettelyä ei havaittu. Puutteista informoitiin SALPA -järjestelmän kautta suoraan tutkinnanjohtajille. Lisäksi yhteydenotot synnyttivät tarkastelua SALPA -järjestelmän ongelmista, vaatimusten perusteluista ja toimenpiteiden ilmoitusmenettelystä.

Poliisihallituksen rikostorjuntayksikkö osaltaan seuraa ja ohjaa salaisen tiedonhankinnan käyttöä. Itse toimenpiteiden käyttöön liittyviä erityisiä epäkohtia seurannassa ei ilmennyt. Yleisenä havaintona ovat osin lainsäädännön puutteista johtuvat laintulkintaongelmat, joita on saatettu sisäasiainministeriön tietoon. Valvontahavainnot on huomioitu toiminnan ohjauksessa.

3.2.2 Poliisin paikalliset yksiköt

Poliisihallitus suoritti vuoden 2012 aikana laillisuustarkastukset kaikissa tiedonhankintaa suorittavissa poliisin paikallisyksiköissä. Laillisuustarkastusten yhtenä teemana oli tiedonhankinta, sen käyttö ja valvonta.

Poliisihallituksen laillisuustarkastuskäynneillä käytiin läpi edellisenä vuonna yksiköissä havaitut tiedonhankintaan liittyvät puutteet ja epäkohdat, laillisuustarkastussuunnitelma ja siinä ilmenevä tiedonhankintaan liittyvä osio sekä vuosina 2011 (osittain) ja 2012 suoritettut tarkastustoimet ja havainnot. Lisäksi keskusteltiin tiedonhankintajärjestelmän valvonnasta yleisesti.

Tarkastettujen SALPA -asioiden määrissä on edelleen eroavaisuuksia, jotka eivät aina ole selitettävissä poliisiyksikön kokoon ja/tai SALPA -asioiden määrään liittyvillä eroilla. Eroavaisuuksia selittää osaltaan toisistaan poikkeavat tarkastuskäytännöt ja menettelyt.

Yksiköitä kehoitettiin vuosina 2010 ja 2011 korjaamaan raportointimenettelyä niin, että valvonta on todennettavissa riittävällä tarkkuudella jälkikäteen. Viime vuonna oli todettavissa, että menettely on kohentunut, vaikkakin yksittäisiä ongelmia ilmenee edelleen. Kaikista tarkastustoimenpiteistä tehdään sähköinen tai kirjallinen dokumentti. Joissain yksiköissä SALPA -havainnot ovat yksityiskohtaisia ja seikkaperäisiä ja vastaavasti joissain ne ovat suppeita, vaikka ilmenee, että valvontaa on suoritettu runsaasti.

Valvojat ovat puuttuneet havaittuihin puutteisiin ja edellyttäneet tutkinnanjohtajilta korjaustoimenpiteitä. Suoritetuissa tarkastuksissa ja muutenkin esille tulleista puutteista on pääsääntöisesti ilmoitettu sekä vastuussa olevalle tutkinnanjohtajalle että poliisilaitoksen poliisipäällikölle ja poliisilaitoksen SALPA -valvojalle. Lisäksi järjestelmässä olevaan valvojan kenttään on tehty merkintöjä toimenpiteistä.

Havaituista puutteista yleisin on SALPA -pöytäkirjojen keskeneräisyys. Poliisin yksiköiden valvontatoimenpiteistä on todettavissa, että pöytäkirjojen viivästymisiin on yleensä puututtu. SALPA -valvojat ovat tehneet runsaasti kirjauksia pöytäkirjapuutteista. Luonnosasteelle jätettyjä pöytäkirjoja on todettu olevan avoinna -tilassa tarpeettomasti, ja osaltaan tämä vaikuttaa SALPA -järjestelmän toimivuuteen. Poliisilain mukainen vaatimus pöytäkirjan laatimisesta viipymättä toimenpiteen päättymisestä on osoit-

tautunut vaikeaksi toteuttaa, erityisesti silloin, kun tiedonhankintakeinolla saadun aineiston määrä on suuri tai aineiston käsittely vaatii erityistoimenpiteitä, kuten esimerkiksi aineiston käsittelemistä, esimerkiksi kääntämistä vieraalta kieleltä suomen kielelle. Osalla tutkinnanjohtajista on epätietoisuutta siitä, milloin pöytäkirja tulee allekirjoittaa SALPA -järjestelmässä. Sisäasiainministeriö on halunnut varmistaa pöytäkirjan laatimisen ajallaan asettamalla SALPA -järjestelmään toimenpiteen käytön päättymisestä kuukauden määräajan, jonka jälkeen tieto pöytäkirjan laatimattomuudesta tulee laillisuusvalvojille tietoon SALPA -järjestelmän kohtaan ”käsittelemättömät pöytäkirjat”. Mikäli toimenpiteen päättymisestä pöytäkirjan laatiminen viivästyy kuukauden, poliisin ylijohdosta on antanut linjauksen, että viivästymisen syy tulee kirjata SALPA -järjestelmän valvojan kenttään. Pöytäkirjojen sisältöä sääntelee sisäasiainministeriön asetus tiedonhankinnan järjestämisestä ja valvonnasta. Myös sisäasiainministeriön määräyksessä poliisin salaisesta tiedonhankinnasta on kirjauksia pöytäkirjan laatimisesta.

Valvonnassa on kiinnitetty huomiota tallenteiden tarkastamiseen lain tarkoittamassa määräajassa, joka ilmaistaan sanalla ”ensitilassa”. Pakkokeinolain tallenteiden tarkastamista koskeva pykälä (PKL 5a 12 §) on osoittautunut käytännössä ongelmalliseksi noudattaen erityisesti laajoissa jutuissa, koska erinäisiä määräaikoihin sidottuja työtehtäviä on paljon ja asianmukaisesti suoritettu tallenteiden tarkastaminen vie paljon aikaa. Kyseessä on laillisuusvalvonnan kannalta tärkeä toimenpide.

Yksittäisinä asioina todettiin ilmoittamisten (PKL 5a 11 §) viivästymisiä epäillyille ja tuomioistuimille. Kohdehenkilön mahdollisuuden arvioida poliisin salaista tiedonhankintatoimenpidettä tai saattaa se muiden arvioitavaksi ilmoittamismenettelyllä on suuri merkitys. Säädetty ilmoittamismenettely ei ole aiheuttanut poliisille juurikaan jälkikäteisiä selvitys- tai tarkastelutoimenpiteitä.

Poliisin salaista tiedonhankintaa koskevassa määräyksessä (SM-2008-01401/Ri-2) todetaan, että poliisivyöryyksiköiden päälliköiden tulee huolehtia siitä, että siirto- ja vaihtotilanteissa lähtevän vastuuhenkilön tilalle vaihdetaan viipymättä uusi vastuuhenkilö. Poliisihallituksen tarkastuskäynneillä vuonna 2010 kiinnitettiin huomiota SALPA -valvojan ja tutkinnanjohtajan vaihtuessa tapahtuvaan käyttäjä- ja valvojaoikeuksien vaihtoon. Tarkastuskäynneillä ilmeni muutamia poliisilaitoksia, jotka eivät olleet huolehtineet siitä, että valvojaa vaihdetaan saumattomasti ja valvojien käyttöoikeudet ovat valvonnan edellyttämällä tasolla sekä tutkinnanjohtajien osalta niin, että tutkinnanjohtajatiedot ovat ajan tasalla tutkinnanjohtajan vaihtotilanteissa. Poliisihallitus kehotti korjaamaan epäkohdat. Viime vuonna oli todettavissa, että epäkohta on korjaantunut, mutta edelleen ilmeni yksittäisinä havaintoina, että tutkinnanjohtajatiedot olivat jääneet päivittämättä muutamien juttujen osalta tutkinnanjohtajien vaihtotilanteissa.

Takautuvaan televalvontaan liittyy edelleen yksittäisiä epäkohtia. Toimenpiteen päättymisen ajankohdasta ei ole laissa säännelty. Poliisihallituksen käsityksen mukaan takautuvan televalvonnan päättymistä ei voi käytännön tilanteiden pohjalta yksiselitteisesti määrittää. Mm. teleyritysten eripituiset tiedon luovuttamisajat, erilaiset luovutusmuodot ja tapausittain televalvonnalla saadun tiedon määrien vaihtelut entisestään vaikeuttavat määrittelyä siitä, milloin televalvonnan käytön voidaan katsoa päättyneen. Siitä päivämäärästä, kun teleyritykseltä pyydetään teletunnistietoja, voi kuluja useita päiviä, jopa viikkoja ennen kuin poliisi saa pyytimiään tietoja. Tämän jälkeen aineisto on vielä järjestettävä sellaiseen muotoon, että sitä voidaan analysoida. Salpa-järjestelmä on ohjelmoitu laskemaan vuoden ilmoittamisen määräajan alkamaan siitä päivämäärästä, kun kytkentäpyyntö teleyritykselle tehdään. Tosiasiallisesti tämä on kuitenkin liian varhainen vaihe, koska kyseessä on vasta televalvonnan käynnistävä toimenpide eikä tietoja ole vielä saatu poliisin haltuun.

Laillisuusvalvonnan kannalta on tärkeää, että SALPA -vaatimus perustellaan yleisten ja erityisten edellytysten osalta niin, että toimenpiteen edellytyksiä voidaan tarkastella jälkikäteen. Muutamina laillisuusvalvontahavaintoina on todettavissa, että erityisesti niissä tilanteissa, joissa SALPA -asia on saatet-

tu tuomioistuimen päätettäväksi, SALPA -vaatimusten tasoon ei ole kiinnitetty erityisemmin huomiota. Poliisihallituksen laillisuustarkastuksilla asiaa on tarkasteltu ja kehoitettu poliisin yksiköitä tarkastamaan SALPA -vaatimusten selostuskirjauksia.

Poliisihallituksen suorittamien laillisuustarkastuskäyntien aikana todettiin, että SALPA -järjestelmä on erityisesti SALPA -valvojan kannalta erittäin hidas. Tämä ilmenee erityisesti hitaana SALPA- yhteenvedonäkymän avautumisena. Järjestelmän hitaus hankaloittaa Poliisihallituksen tarkastustoimintaa, ja on saadun tiedon perusteella epäkohta myös poliisin yksiköiden omassa SALPA -tarkastustoiminnassa. Lisäksi epäkohtana pidetään SALPA -järjestelmän hakutoimintojen ja -ominaisuuksien vähäisyyttä. Yhtenä hakuominaisuuksia kohentavana ja korjaavana toimenpiteenä on esitetty SALPA -valvojaoikeuksien laajentamista tutkinnanjohtajille, koska heillä on automaattisesti rajattu näkymä tiettyihin juttuihin. Järjestelmän hitauteen ei ole luvassa pikaisia korjaustoimenpiteitä, koska nykyisen SALPA -järjestelmän korvaava VITJA -järjestelmä salaisen tiedonhankinnan osioineen tulee käyttöön ensi vuonna.

3.2.3 Poliisin valtakunnalliset yksiköt

Poliisihallitus suoritti vuonna 2012 laillisuustarkastukset tiedonhankintaa suorittavissa poliisin valtakunnallisissa yksiköissä. Tässä esityksessä käsitellään tiedonhankinta-asioita Keskusrikospoliisin ja Suojelupoliisin toiminnassa, koska Liikkuvan poliisin toiminnassa niitä on vähän ja saatujen havaintojen perusteella ne ovat paikallispoliisin SALPA -asioiden kaltaisia.

Poliisihallituksen laillisuustarkastukset Keskusrikospoliisissa painoutuivat peitetoiminnan ja valeosto-toimenpiteiden tarkastamiseen ja Suojelupoliisissa peitetoiminnan ja poliisilain 3 luvun mukaisten muiden tiedonhankintatoimenpiteiden tarkastamiseen. Laillisuustarkastukset toteutettiin sekä Keskusrikospoliisissa että Suojelupoliisissa kahden päivän aikana niin, että ensimmäisenä tarkastuspäivänä suoritettiin toimenpiteitä koskeva ns. esitarkastus ja toisena päivänä varsinainen tarkastus, jonka yhteydessä käytiin läpi edellisen vuoden laillisuustarkastuspöytäkirjoja, -tarkastussuunnitelma ja yksikön omat tarkastustoimenpiteet ja havainnot.

Molempien yksiköiden laillisuustarkastuksissa todettiin, että edellisen vuoden tarkastushavainnot eivät sisältäneet varsinaisia epäkohtia. Laillisuustarkastussuunnitelmat ovat asianmukaisia ja molempien yksiköiden toiminnan luonne huomioiden tiedonhankinta-asioiden huomioiminen omassa laillisuustarkastustoiminnassa on ollut hyvällä tasolla. Molemmissa yksiköissä omaa valvontaa suoritetaan kattavasti.

Käytännössä peitetoimintaa ja valeostoa on käytetty vasta viimeisenä keinona törkeiden rikosten paljastamiseksi ja selvittämiseksi, kun muita keinoja ei enää ole ollut käytettävissä. Peitetoimintailmoitusten käsittelyssä Keskusrikospoliisi korostaa toimenpidettä pyytäneelle vielä muiden vaihtoehtoisten tiedonhankintakeinojen käytön mahdollisuutta. Valmisteluvaiheen menettely jo sinällään karsii päätöksentekoprosessiin vietäviä tapauksia. Myönteisiin tapauksiin on sisällytetty rajoituksia tai ehtoja peitetoiminnan käyttämiseksi muun muassa kotirauhan suojan piiriin kuuluvilla alueilla.

Toimenpiteiden toteuttamista varten on luotu hallinnolliset ja toiminnalliset rakenteet sekä operatiiviset toimintamallit. Keskusrikospoliisi on peitetoiminnan osalta luonut monivaiheisen ja määrämuotoisen hallinnollisen valmistelu-, päätöksenteko- ja valvontaprosessin, jonka tarkoituksena on käytettävien toimintamallien yhdenmukaistaminen sekä toiminnan lainmukaisuuden, turvallisuuden ja salassa pysymisen varmistaminen. Sekä hallinnollisia rakenteita että toimintamalleja on kehitetty sitä mukaan, kun valvonnan ja kokemuksen kautta kehittämisen kannalta tärkeä tieto on lisääntynyt.

Keskusrikospoliisissa on annettu 2.10.2006 ohje valeostoa koskevasta päätöksentekomenettelystä. Ohjeella valeostotoiminta on peitetoiminnan lisäksi saatettu erillisen valmistelu- ja esittelymenettelyn piiriin ennen varsinaista päätöksentekoa. Esitykseen liitetään myös toteuttajatahon laatima erillinen asiakirja, josta käy ilmi käytännön toiminnalle asetetut ehdot ja rajoitukset. Valeostopäätöksen tekemistä keskusrikospoliisissa ei ole delegoitu vaan sen tekee keskusrikospoliisin päällikkö.

Keskusrikospoliisissa on (2.10.2006) valeoston ja peitetoiminnan laatuksikirja, jossa on osiot laatupoliitikasta, organisaatiosta, yksikön toiminta-ajatuksista ja tehtävistä, henkilöstöstä ja vastuualueista, toimintaympäristöstä ja yksikön toimitiloista, valeosto- ja peitetoimintaan liittyvästä päätöksentekoprosessista, toiminnan valvonnasta ja raportoinnista, hallintokäytännöstä ja toiminnan hallinnoinnista, hankinnoista, kehittämisestä ja testauksesta, laadusta sekä julkisuudesta.

Peitetoimintaa koskeva kirjallinen toimintasuunnitelma ja peitetoimintapäätös tehdään tilanteessa, jossa ei voida vielä tietää, miten peitetoiminta tulee käytännössä etenemään. Tämän vuoksi on otettu käyttöön menettely, jossa operatiivisen toiminnan edetessä annetut toimintaa koskevat linjauspäätökset kirjataan. Poliisihallituksen laillisuustarkastushavaintojen perusteella on todettavissa, että operatiivisia toimintoja on tarkasteltu niiden edetessä ja tiettyihin ongelmallisiin asioihin on kiinnitetty huomiota.

Keskusrikospoliisin teknisen tiedonhankinnan opastusta ja valvontaa yksittäisissä SALPA -asioissa pidetään poliisin yksiköissä hyvänä asiana. SALPA -päivystys valvoo telepakkokeinovaatimusten ja tiedonsaantipyyntöjen edellytyksiä ja sisältöä. Puutteet ovat usein vääriä liittymänumeroiden ja päivämäärien kirjauksia. Virheet korjautetaan ennen toimenpiteiden saattamista eteenpäin. SALPA -asioihin liittyy oikeudellisia ja teknisiä erityisosaamista edellyttäviä asioita - on tärkeää, että ongelmiin pystytään puuttumaan keskitetysti ja nopeasti.

3.2.4 Salaisen tiedonhankinnan seurantaryhmä

Sisäasiainministeriön asetus poliisin tiedonhankinnan järjestämisestä ja valvonnasta muuttui 1.1.2010 alkaen siten, että sisäasiainministeriön sijaan Poliisihallitus asettaa avukseen salaista tiedonhankintaa seuraavan ryhmän. Seurantaryhmässä ovat edustettuina poliisin lisäksi oikeusministeriön nimeämä tuomioistuineläimen edustaja, valtakunnansyyttäjän nimeämä syyttäjälaitoksen edustaja, Tullihallituksen nimeämä tullilaitoksen edustaja ja rajavartiolaitoksen esikunnan nimeämä rajavartiolaitoksen edustaja. Seurantaryhmässä on vuodesta 2005 alkaen ollut vakiintuneesti poliisin ylijohdon kutsumana syyttäjälaitoksen edustaja Valtakunnansyyttäjänvirastosta. Poliisihallituksen laillisuusvalvonnan vastualueen edustaja on osallistunut kutsuttuna seurantaryhmän toimintaan vuodesta 2011 alkaen. Seurantaryhmän puheenjohtajana on toiminut Poliisihallituksen rikostorjuntayksikön poliisiylitarkastaja. Poliisin johtamisjärjestelmää ja sisäistä laillisuusvalvontaa koskevassa selvityksessään (2004) selvitysmies Jaakko Jonkka esitti kantanaan, että ryhmän ei tule lähteä ohjaamaan itse toimintaa ja ottamaan operatiivista roolia.

Salaisen tiedonhankinnan seurantaryhmä kokoontui vuoden 2012 aikana neljä kertaa, samoin kuin vuoden 2011 aikanakin. Seurantaryhmässä on käsitelty salaiseen tiedonhankintaan liittyvää laillisuuden valvontaa ja siinä esille tulleita havaintoja. Salaisiin pakkokeinoihin kohdistetaan verraten paljon laillisuuden valvontaa verrattuna muuhun poliisitoimintaan, mikä onkin perusteltua, koska näillä toimivaltuuksilla puututaan kansalaisten perusoikeuksien ydinalueeseen. Pääpaino Poliisihallituksen salaisen tiedonhankinnan valvonnassa vuoden 2012 aikana on ollut poliisin tekemissä päätöksissä. Salaisen tiedonhankinnan valvonta on todettu yleisesti kehittyneen hyvään suuntaan. Salaiseen tiedonhankintaan kohdistuva valvonta on aiempaa yhdenmukaisempaa koko valtakunnassa. Salaisen tiedonhankinnan

valvonta toteutuu hyvin Salpa-järjestelmään tehtävien pakkokeinojen asiankäsittelyn yhteydessä. Salpa-järjestelmä pakottaa ottamaan huomioon laillisuusnäkökulman jo asiankäsittelyvaiheessa tietoja syötettäessä. Keskusrikospoliisin rooliin kuuluva salaisten tiedonhankintavaltuuksien käytön asiankäsittelyn valvonta ja tarvittaessa tehtävät oikaisukehotukset antavat hyvän pohjan laillisuusvalvonnalle ja toiminnan laillisuuden varmistamiselle. Hyvä päivittäisjohtaminen on osa laillisuusvalvontaa, jota pystytään suorittamaan reaaliaikaisesti.

Seurantaryhmässä on käsitelty vuoden 2014 alussa tulevaa esitutkinta-, poliisi- ja pakkokeinolainsäädäntöä sekä seurattu tullen ja rajavartiolaitoksen lainsäädännön valmistelua siltä osin, kun ne koskevat salaista tiedonhankintaa. Seurantaryhmä on todennut uusissa salaista tiedonhankintaa koskevissa säännöksissä useita puutteita ja tulkinnanvaraisuuksia, joita soveltamistilanteessa tullaan kohtaamaan. Tulkinnanvaraisuutta ilmenee muun muassa valeostoa, peitetoimintaa, tietolähdetoimintaa ja suunnitelmallista tarkkailua koskevissa uusissa säännöksissä. Rikostorjunnan tarpeiden ja henkilöiden suojaamisen kannalta seurantaryhmässä on nähty ongelmallisena säännökset, jotka liittyvät salaisten tiedonhankintavaltuuksien käytöstä kohdehenkilölle tehtävään ilmoittamisvelvollisuuteen ja asianosaisjulkisuuteen. Henkilön suojaamista koskeva sääntely on kehittymätön eikä peitepoliisilla ole mahdollisuutta anonyymitodisteluun. Ylimääräisen tiedon käyttöä koskevat uudet säännökset ovat herättäneet kysymyksiä, sillä kyse on radikaalista rajoitteesta nykyisin vallitsevaan vapaan todistusharkinnan periaatteeseen. Seurantaryhmässä on käsitelty useita salaisen tiedonhankinnan säännöksiin liittyviä puutteita ja laintulkintakysymyksiä, joita on seurantaryhmän sisäasiainministeriön edustajan kautta saatettu myös sisäasiainministeriön tietoon.

Poliisihallituksen kannanotot ja seurantaryhmän pohdinnat perusteluineen tuovat osaltaan tulkinnallisten asioiden pohdintaan mukaan operatiivisten toimijoiden kaipaamaa ulkopuolista näkökulmaa. Laintulkintakysymyksestä on saatu myös oikeuskäytäntöä. Helsingin käräjäoikeus on hylännyt Keskusrikospoliisin kahta poliisimiestä kohtaan esitetyt virkarikossyytteet valeostoa koskevien epäselvien ja puutteellisten säännösten vuoksi (Helsingin KO 2009). Säännöksistä ei tuomioistuimen mukaan ollut riittävästi ilmennyt, miten poliisin ulkopuolista henkilöä voitiin käyttää valeostossa. Myöskään Helsingin hovioikeuden (2011:1396) mukaan poliisimiehet eivät olleet syyllistyneet rikokseen. Päätöksessään hovioikeus totesi laintulkintakysymysten kuuluneen Keskusrikospoliisissa valeoston operatiivisena johtajana toimineen poliisimiehen esimiesten vastuulle.

Keskusrikospoliisi on järjestänyt tietolähdetoimintaa koskevia koulutustilaisuuksia paikallispoliisin henkilöstölle. Koulutustilaisuuksissa on ollut läsnä poliisilaitosten ylempää esimiestasoa, käsittelijöitä ja valvoja.

3.3 Poliisin yksiköiden valvontahavainnot

Poliisin yksiköiden keskeisenä tehtävänä on uskottavan oman laillisuusvalvonnan sisäistäminen ja ylläpitäminen. Tähän kuuluu keskeisenä osana tiedonhankintaan liittyvien toimenpiteiden valvonta. Poliisin yksiköissä valvonta on järjestetty niin, että SALPA -valvojat eivät tarkasta omia asioitaan. Pienissä yksiköissä menettelyn toteuttaminen on haasteellista.

Poliisin operatiivisissa yksiköissä on vähintään yksi SALPA -valvoja. SALPA -valvoja/-t suorittavat tarkastuksia SALPA -järjestelmässä laillisuustarkastussuunnitelman mukaisesti ja pistokoelunaisesti. SALPA -valvojien havaitsemat epäkohdat on saatettu pääsääntöisesti tutkinnanjohtajien tietoon suullisesti, kirjallisesti tai sähköisesti. Yksittäisiä viiveitä lukuun ottamatta epäkohtiin puuttumista ja korjaustoimenpiteitä on seurattu. Poliisin yksiköistä saatujen havaintojen perusteella Poliisihallitus on kiin-

nittänyt huomiota SALPA- valvojamenettelyn saumattomaan jatkuvuuteen ja "isännättömiin" asioihin, kun tutkinnanjohtaja on vaihtanut työpaikkaa.

Poliisin yksiköissä valvontaa suoritetaan säännönmukaisesti ja useita kertoja vuodessa. Määrällisesti eniten valvotaan pakkokeinolain mukaisia telekuuntelu- ja televalvontatoimenpiteitä ja televalvontatoimenpiteitä. Tarkastettujen SALPA -asioiden määrä vuositasolla yksikköä kohden vaihtelee noin kymmenestä reiluun sataan asiaan. Kuten tässä esityksessä jo aikaisemmin todettiin, paikallispoliisin havainnot tukevat sitä, että paikallispoliisin yksittäisten yksiköiden välillä tarkastettujen asioiden määrässä on merkittäviä eroavaisuuksia, vaikka yksiköt ovat miltei samankokoisia. Poliisihallitus on kiinnittänyt asiaan huomiota. Laadullisesti eniten valvontaa suoritetaan Keskusrikospoliisin ja Suojelupoliisin toimenpiteissä.

Poliisin yksiköissä yleisimpänä valvontahavaintona on SALPA -pöytäkirjojen keskeneräisyys. Tämä epäkohta on ollut keskeinen valvontahavainto jo usean vuoden ajan. Poliisin yksiköissä on esitetty yksittäisiä kommentteja mahdollisuudesta pidentää pöytäkirjojen valmistumismääräaikaa kuukautta pidemmäksi. Yleisesti todettuna SALPA -valvojat ovat ilmoittaneet keskeneräisistä pöytäkirjoista tutkinnanjohtajille ja rästissä olleet pöytäkirjat on saatu tämän seurauksena valmis-tilaan. Poliisin yksiköiden havaintojen perusteella epäillylle ja tuomioistuimelle ilmoittamismenettelyssä on vähän määräaikojen ylityksiä.

SALPA -järjestelmä estää useiden virheiden tekemisen sillä, että järjestelmään ei pysty syöttämään vääriä tietoja. Tätä pidetään poliisin yksiköissä hyvänä asiana. Sen sijaan järjestelmän toiminnallinen hitaus erityisesti valvojan kannalta katsottuna on hankaloittanut valvontatoimenpiteiden suorittamista. Esimerkiksi SALPA -yhteenvedonäkymän avautuminen saattaa kestää pitkään. Lisäksi epäkohtana valvojan kannalta pidetään sitä, että SALPA -asioita on mahdollista katsoa poliisilaitos- ja tutkinnanjohtajakohteisesti, mutta ei yksikkökohtaisesti. SALPA -järjestelmän hakutoiminnot eivät ole kaikilta osin valvojaa palvelevia.

Poliisin yksiköt ovat järjestäneet yksiköiden sisäisiä SALPA -koulutustilaisuuksia ja osallistuneet valtakunnallisiin koulutustilaisuuksiin. Keskusrikospoliisi on järjestänyt vuoden 2012 aikana kurseja telepakkokeinoasioissa ja osallistunut muiden järjestämille kurseille koulutustarkoituksessa. Teknisen koulutusosion lisäksi kurseilla on kiinnitetty huomiota toiminnan lainmukaisuuteen ja sen valvontaan.

4. YHTEENVETO VIIMEVUOSIEN VALVONNAN TEHOSTAMISTOIMENPITEISTÄ

Yleisen poliisitoimen suunnittelu-, kehittämis- ja johtamisvastuun lisäksi poliisin ylijohdo toteuttaa sille säädettyä laillisuusvalvontavelvoitetta sekä omin toimenpitein että esimiesviraston poliisihallinnon ohjaus- ja johtamisrakenteiden kautta.

Sisäasiainministeriö on 16.1.2003 antanut *ohjeen telekuuntelusta ja pakkokeinolain 5a luvun mukaisesta televalvonnasta (SM-2002-02731/Ri-2, 20.1.2003–19.1.2008)*. Ohjeessa on mm. tarkennettu poliisiyksiköiden tehtäviä telekuuntelun ja -valvonnan järjestämisessä sekä poliisin ylijohdon laillisuusvalvontaa tukevia vastuuta.

Kesällä 2003 käynnistettiin sisäasiainministeriön ja keskusrikospoliisin yhteistyönä *SALPA -projekti*, jonka tarkoituksena oli luoda salaisen tiedonhankinnan keskitetty asiankäsittelyjärjestelmä, joka tukee sekä toiminnallisia että laillisuusvalvonnan tarpeita.

Sisäasiainministeriö lähetti 13.11.2003 *kirjeet pohjoismaiden poliisiylijohtoihin* ja pyysi saada tietoja telekuuntelu- ja televalvontalupien määrästä, niiden tilastointiperusteista ja kehityksestä sekä valvontamekanismeista. Saatuja tietoja verrattiin Suomen tilanteeseen ja niitä hyödynnettiin soveltuvin osin toiminnan kehittämisessä.

Tammikuussa 2004 poliisin ylijohto on tarkistaakseen lain kirjaimen toteutumisen pöytäkirjojen toimitamisen osalta sisäasiainministeriöön, pyytänyt *teleyrityksiltä vertailutiedot* vuoden 2003 aikana suoritetuista poliisilain mukaisista televalvontapyynnöistä. Teleyrityksiltä saadut vertailutiedot osoittivat, että poliisilain perusteella tehtyjä televalvontapyyntöjä oli suoritettu enemmän kuin mitä sisäasiainministeriöön oli vastaavasti lähetetty pöytäkirjoja. Poliisin ylijohto pyysi vertailutietoja myös keskusrikospoliisilta sen poliisiyksiköille antamista teknisen kuuntelun virka-avuiosta ja havaitsi, että kaikista vuoden 2003 aikana suoritetuista *teknisistä kuunteluista* ei ollut myöskään toimitettu pöytäkirjoja sisäasiainministeriöön. SALPA -järjestelmän käyttöönotolla on voitu poistaa nämä sisäasiainministeriön valvontatoimilla paljastetut epäkohdat kokonaan.

Sisäasiainministeriö on kirjeellään 22.4.2004 kehottanut poliisiyksiköitä ryhtymään toimenpiteisiin *koulutuksen järjestämiseksi* em. tiedonhankintavalvuuksien käytön osalta.

Sisäasiainministeriö asetti 1.6.2004 Jaakko Jonkan selvityshenkilöksi *selvittämään poliisin johtamisjärjestelmää ja sisäistä laillisuusvalvontaa*. Asettamispäätöksen mukaan tavoitteena oli, että poliisin johtamisjärjestelmä on selkeä, toimiva ja tukee poliittista ohjausta ja että poliisin valvontajärjestelmällä voidaan ennakolta ehkäistä poliisin lain tai määräysten vastainen toiminta. Valmistuneen selvityksen (SM:n julkaisuja 48/2004) pohjalta on laadittu toimenpidesuosituksen, jotka on toimeenpantu.

Vuonna 2003 käynnistetty *telekuuntelua koskeva seurantatutkimus* on valmistunut kesällä 2004 (PAKK:n tiedotteita 30/2004). Telekuuntelun seurantatutkimuksessa on käsitelty telekuunteluun liittyviä erityiskysymyksiä, kuten mm. ylimääräisen tiedon käyttöä, kuuntelukieltoja, kohdehenkilöille kuuntelusta ilmoittamista ja kuuntelun merkityksellisyyttä. Seurantatutkimus on saatettu eduskunnan oikeusasiamiehen tietoon.

Sisäasiainministeriö on antanut 1.7.2004 voimaan tulleen *ohjeen poliisilain mukaisesta televalvonnasta ja salaisten pakkokeinojen käytön valvonnan järjestämisestä* (SM-2004-01976/Ri-2). Ohjeella keskitettiin näin myös poliisilain mukaiset televalvonnat tapahtuvaksi KRP:n kautta. Ohjeella on 1.7.2004 alkaen poliisin tiedonhankinta teleyrityksiltä ohjeistettu *myös muiden kuin pakkokeinoluonteisten tiedonhankintapyyntöjen* osalta.

Sisäasiainministeriö tehosti omaa laillisuusvalvontaansa perustamalla sisäasiainministeriön poliisiosastolle 1.7.2004 *alkaen laillisuusvalvonnan vastuualueen*, jota myös muut poliisiosaston vastuualueet tukivat omalla toiminnallaan ja osaamisellaan. Poliisiosaston 1.6.2005 voimaan tulleen organisaatiouudistuksen yhteydessä laillisuusvalvonta eriytettiin poliisin toiminnallisesta ohjauksesta siirtämällä laillisuusvalvonnan vastuualue poliisitoimintayksiköstä esikuntaan.

Syksyllä 2004 sisäasiainministeri Kari Rajamäki käynnisti *neuvottelut poliisin ja teleyritysten välillä* poliisin tiedonhankintaan liittyvän toiminnan lainmukaisuuden varmistamiseksi ja edellytti työryhmän perustamista asiaa selvittämään. Em. toimeksiannon pohjalta poliisin ylijohto toteutti syksyllä 2004 neuvottelut keskeisten teleyritysten kanssa viranomaisten ja teleyritysten välisen yhteistoiminnan kehittämiseksi ja tiedonhankinnan lainmukaisuuden varmistamiseksi. Mahdollisten poliisin toimenpidepyyntöjen puutteiden ja virheiden kartoittamiseksi *sisäasiainministeriö pyysi teleyrityksiltä* vähintään vuoden 2004 alusta alkaen tiedot niistä poliisin toimenpidepyynnöistä, joissa teleyritys katsoi olleen

sellaisia puutteita tai virheellisyyksiä, joiden perusteella teleyritykset eivät olleet hallussaan olevia tietoja luovuttaneet. Toimenpidepyynnöissä ilmenneet epäkohdat on rakenteellisesti voitu kokonaan poistaa käyttöön otetulla SALPA -järjestelmällä.

Sisäasiainministeriö asetti 25.10.2004 *poliisin tiedonhankintaa teleyrityksiltä selvittävän työryhmän* (SM087:00/2004). Työryhmän tehtävänä oli selvittää poliisihallinnon ohjeistuksen nykytila ja kattavuus liittyen tiedonhankintaan teleyrityksiltä, laatia tyypillisimpiä tiedonhankintatilanteita varten suositukset yhtenäisiksi menettelyohjeiksi ja lomakkeiksi sekä koota menettelyohjeet yhdeksi kokonaisuudeksi. Työryhmä kartoitti ja selvitti sellaisia menettelyjä, joiden avulla voidaan edistää poliisin ja teleyritysten keskinäistä yhteistoimintaa ja joilla varmistetaan menettelyjen lainmukaisuus. Työryhmä laati helmikuussa 2005 lopputuotokseen viranomaisten ja teleyritysten toimintaa ohjaavan *käsikirjan tiedonhankinnasta teleyrityksiltä*, joka on jaettu sekä viranomaisille että teleyrityksille. Em. työryhmä laati toimeksiantonsa lisäksi vielä tiedonhankintaa koskevista *lainsäädännön kehittämistarpeista* erillisen asiakirjan.

Salaisten pakkokeinojen *keskitetty asiankäsittelyjärjestelmä (SALPA) otettiin käyttöön 1.11.2004*. SALPA -järjestelmään on keskitetty sekä poliisi- että pakkokeinolain mukaiset salaiset pakkokeinot sekä erikseen määritellyt tiedonhankintamuodot (PoL 36 § ja SVTsL 36 §).

SALPA -järjestelmä on rakennettu siten, että siinä on toiminnan lainmukaisuutta varmistavia toimintoja ja se ohjaa toimenpiteiden lainmukaiseen käyttöön sekä mahdollistaa käytettävien toimenpiteiden sekä reaaliaikaisen että jälkikäteisen laillisuusvalvonnan. Järjestelmä on rakennettu laillisuusvalvojille läpinäkyväksi. SALPA -järjestelmästä voidaan seurata mm. laillisuusvalvonnan ja tilastoinnin kannalta merkittäviä tunnuslukuja reaaliajassa. SALPA -järjestelmä tuottaa yhdenmukaiset lomakkeet ja menettelytavat.

SALPA -järjestelmän käyttöönoton myötä on voitu luopua poliisiyksiköiden paperimuotoisten pöytäkirjojen lähettämisestä sisäasiainministeriöön valvontaa varten. Näin ollen on päästy eroon myös siitä valvonnallisesta epäkohdasta, että poliisin ylijohdo on aikaisemmin ollut valvonnassaan keskeisesti riippuvainen poliisiyksiköiden lähettämisestä pöytäkirjoista.

Koska poliisin tiedonhankinta teleyrityksiltä on keskitetty SALPA- järjestelmän kautta tapahtuvaksi, poliisiyksiköt eivät voi enää suoraan pyytää teleyrityksiä luovuttamaan itselleen tietoja. Poikkeuksen muodostavat salaiset puhelinnumerot. Teleyrityksiä on myös informoitu siitä, että ne eivät enää luovuta hallussaan olevia tietoja muutoin kuin keskusrikospoliisin televiestintäyksikön välittämänä SALPA -järjestelmän kautta. Keskusrikospoliisi suorittaa näin sisäasiainministeriön laillisuusvalvontaa tukevaa toimintaa suorittamalla salaisten pakko- ja tiedonhankintavaltuuksien laadun tarkkailua ennen kuin toimenpidepyyntöjä esitetään teleyrityksille.

SALPA -järjestelmä on olennaisesti parantanut käytettyjen salaisten tiedonhankintavaltuuksien laatua sekä antanut laillisuusvalvonnalle erinomaisen työkalun, jolla pystytään suorittamaan myös todellista valvontaa. Toimenpiteiden käytön kirjalliset perustelut ovat SALPA -järjestelmän myötä parantuneet merkittävästi. Toimintojen keskittäminen keskusrikospoliisin kautta tapahtuvaksi on olennaisesti parantanut myös teleyrityksille suoritettavien toimenpidepyyntöjen laatua ja karsinut virheelliset toimenpidepyynnöt. Poliisin yksiköt ovat antaneet myönteistä palautetta SALPA- järjestelmän sekä toiminnallisista että valvonnallisista hyödyistä. SALPA -järjestelmää kehitetään edelleen ja selvitetään mahdollisuutta laajentaa sen käyttöä myös muihin tiedonhankintavaltuuksiin.

Sisäasiainministeriö on antanut 1.7.2005 alkaen voimaan tulleen SALPA -määräyksen: Salaisten pakkokeinojen (SALPA) asiankäsittelyjärjestelmän kautta käsiteltävien tiedonhankintamuotojen käytöstä ja valvonnasta (SM-2005-00644/Ri-2). Tämä SALPA- määräys on kumottu 7.7.2008 voimaan astuneella uudella poliisin salaista tiedonhankintaa koskevalla määräyksellä (SM-2008-01401/Ri-2), johon on viety SALPA -määräyksen keskeiset kirjaukset.

SALPA -järjestelmän *laillisuusvalvojen käyttäjäoikeuksia on lisätty* niin, että niitä on yli 200:lla päällystään kuuluvalla henkilöllä. Laillisuusvalvojan käyttäjäoikeuksia on jaettu kaikille poliisihallinnon hierarkiatasolle: sisäasiainministeriössä toimivaan poliisin ylijohtoon, poliisin lääninjohtoihin, kihlakuntien poliisilaitoksiin sekä poliisin valtakunnallisiin yksiköihin.

Sisäasiainministeriö on antanut 21.2.2005 voimaan tulleen määräyksen vakituiseen asumiseen tarkoitettuun tilaan kohdistuvan teknisen kuuntelun käytöstä (SM-2005-00117/Ri-2). Tämä määräys käsittelee pakkokeinolain nojalla tapahtuvaan vakituiseen asumiseen tarkoitettuun tilaan kohdistuvan teknisen kuuntelun käyttöä ja järjestämistä poliisihallinnossa. Määräyksellä on keskitetty vakituiseen asumiseen tarkoitettuun tilaan kohdistuva tekninen kuuntelu toteutettavaksi keskusrikospoliisin kautta. Määräys on kumottu 7.7.2008 voimaan astuneella uudella poliisin salaista tiedonhankintaa koskevalla määräyksellä (SM-2008-01401/Ri-2).

Eduskunnan apulaisoikeusasiamies on päätöksessään 13.5.2005 (DNRO 1844/2/03) telepakkokeinojen käyttöä ja valvontaa koskevassa asiassa todennut mm., että poliisihallinnon sisäisessä laillisuusvalvonnassa on viime aikoina *toteutettu merkittäviä uudistuksia*: ”Eryityisesti SALPA -järjestelmää pidän edistyksellisenä ja merkittävänä tekijänä salaisten pakkokeinojen käytön lainmukaisuudesta varmistumisessa ja asiantilan seuraamisessa.”

Kesällä 2005 siirryttiin käyttämään *uutta telekuuntelujärjestelmää*, mikä osaltaan paransi myös toiminnan laillisuuden varmistamista.

Vuoden 2005 aikana on luotu poliisihallinnon *laillisuusvalvontavastaavien verkosto*, minkä avulla mm. varmistetaan menettelyjen yhdenmukaisuus ja valvonnan tehostaminen.

Sisäasiainministeriön määräys poliisin tekemäksi epäillyn rikoksen esitutkinnasta (SM-2005-1645/Ri-2) on päivitetty 2.12.2005.

Oikeusministeriön ja sisäasiainministeriön yhteinen työryhmä on valmistellut työryhmämietinnön (2005:5) koskien anonyymia todistelua sekä peitepoliisin oikeutta osallistua rikollisryhmän toimintaan.

Sisäasiainministeriön peitetoiminnan ja valeoston järjestämisestä ja valvonnasta antaman asetuksen 8 §:n perusteella sisäasiainministeriö on 7.12.2005 asettanut peitetoimintaa ja valeostojen tekemistä seuraamaan ohjausryhmän (SM-2005-02418/Ri-2). Aikaisempaan ohjausryhmän toimintaan verrattuna, sen toimiala on suunniteltu laajennettavan kattamaan salainen tiedonhankinta ja jäseneksi on kutsuttu poliisihallinnon ulkopuolelta valtakunnansyyttäjänviraston edustaja.

Ohjausryhmän seurattavaan tehtäväalueeseen kuuluvat lisäksi kaikki poliisilain 33a §:n tarkoittamat tiedonhankintavaltuudet, joiden paljastumisen estämiseksi voidaan käyttää suojausta kuten tarkkailu, tekninen tarkkailu sekä tietolähdetoiminta.

Ohjausryhmän tehtävät: Poliisin peitetoiminnan, valeoston, tietolähdetoiminnan, tarkkailun sekä teknisen tarkkailun käytön ja koulutuksen seuranta sekä ohjaus; toiminnassa havaituista laillisuus- ja tarkoituksenmukaisuusvalvonnan kannalta tärkeistä seikoista raportointi poliisin ylijohtolle; laintulkintakysymysten käsitteleminen sekä ratkaisu- ja kehittämisehdotusten tekeminen; eduskunnan oikeusasiamiehelle annettavan selvityksen valmisteluun osallistuminen sekä sellaisten erikseen sovittavien ohjausryhmän tehtäväälaan kuuluvien työryhmien ohjaus, joiden tehtävänä on valmistella asetuksia, määräyksiä, ohjeita tai perustaa rekistereitä.

Yhteistyö sisäasiainministeriön ja eduskunnan oikeusasiamiehen välillä valvonnan kehittämisessä on ollut rakentavaa.

Eduskunnan oikeusasiamiehen kansliassa työskentelevä virkamies on ollut sisäasiainministeriön poliisiosastolla virkamiesvaihdossa 1.8.2005 – 31.1.2006 välisen ajan, jolloin hän tutustui poliisin toimintaan sen eri tasoilla sekä mm. salaisten tiedonhankintavaltuuksien käyttöön ja niiden valvontaan. Vuosittain annettavan kertomuksen lisäksi sisäasiainministeriö on pitänyt yhteyttä eduskunnan oikeusasiamiehen kansliaan raportoimalla laillisuusvalvonnan kannalta merkittävistä seikoista. Valvontatoimintaan liittyvä yhteydenpito on ollut molemmin puolta.

Sisäasiainministeriön poliisiosasto asetti 28.9.2005 (SM-2005-02327/Ri-2) useita työryhmiä, joiden tehtävänä oli valmistella asetus-, määräys- ja ohjeluonnoksia poliisilain osittaisuudistuksen (525/2005) johdosta. Sisäasiainministeriössä on virkatyönä jatkovalmisteltu tiedonhankintaan liittyvä asetus ja määräys.

Sisäasiainministeriö on valmistellut *ohjeistuksen telepäätelaitteen tutkinnasta*. Matkaviestimen tutkimuksen osalta poliisin ylijohto on antanut kentälle yleislinjauksen, että edellytysten täytyessä matkaviestin tulee takavarikoida ja riittävän tarkasti dokumentoida, mitä tietoja matkaviestimestä on tutkittu. Sisäasiainministeriön poliisin salaista tiedonhankintaa koskevaan määräykseen, joka astui voimaan 7.7.2008 (SM-2008-01401/Ri-2), on viety matkaviestimen tutkintaan liittyvät keskeiset kirjaukset.

Sisäasiainministeriö asetti 11.1.2006 *työryhmän selvittämään kustannusten korvaamista* viranomaisten ja teleyritysten välillä (SM004:00/2006). Työryhmän tehtävänä oli selvittää viranomaisten rikostorjuntaan liittyvästä tiedonhankinnasta teleyrityksiltä aiheutuvien kustannusten määräytymisperusteita, jakautumista sekä korvaamista viranomaisten ja teleyritysten välillä sekä tehdä näitä koskevia esityksiä kustannusvastuiden selkeyttämiseksi, kustannusten korvausten yhdenmukaistamiseksi sekä yhteistoiminnan ja tehokkuuden edistämiseksi kustannusten korvaamista koskevissa asioissa. Työryhmä luovutti loppuraportin sisäasiainministeri Kari Rajamäelle tammikuussa 2007.

Sisäasiainministeriön poliisiosasto asetti 11.1.2006 Klaus Helmisen suostumuksensa mukaisesti selvityshenkilöksi *selvittämään esitutkintaviranomaisten toimivaltuussäännöksiä* (SM003:00/2006).

Eduskunta ja laillisuusvalvojat ovat useaan otteeseen kiinnittäneet huomiota siihen, että rikosten estämiseen ja selvittämiseen liittyviä viranomaisten toimivaltuuksia koskevasta lainsäädännöstä on lukuisten osittaisuudistusten myötä tullut epäyhtenäinen, vaikeaselkoinen ja systematiikaltaan epäselvä kokonaisuus. Tämä on ollut omiaan aiheuttamaan epäselvyyttä ja laintulkintaongelmia niin tiedonhankintakeinojen käyttäjille, laillisuusvalvojille kuin tuomioistuimille.

Selvityshenkilön tehtävänä oli laatia selvitys siitä, mitä muutoksia tulisi tehdä poliisi-, esitutkinta- ja pakkokeinolakiin sekä asiasisällöltään niihin liittyviin muihin säädöksiin ja miten tämän lainsäädäntökokonaisuuden selkeyttä ja ymmärrettävyyttä voitaisiin parantaa esimerkiksi muut-

tamalla normien sijoittelua ja ryhmittelyä. Selvityksessä tuli kartoittaa nykyainsäädännön systematiikka, ongelmat ja muutostarpeet, tarpeet lainsäädännön selkeyttämiseksi ja yhtenäistämiseksi sekä arvioida esitutkintaviranomaisten rooleja. Oma osa-alueenaan selvityksessä tuli huomioida toimivaltuuksien käyttämiseen liittyvät valvonta- ja oikeussuojajärjestelyt. Selvityksessä tuli ottaa huomioon perus- ja ihmisoikeusnäkökohdat, mukaan lukien niihin liittyvä Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ja laillisuusvalvojien ratkaisukäytäntö. Selvityksessä tuli tehdä ehdotus siitä, miten tarvittavat lainsäädäntömuutokset voidaan toteuttaa mahdollisimman tarkoituksenmukaisesti ja nopeasti.

Selvitystyö ”Turvallisuusviranomaisten toimivaltuussäännösten uudistamistarpeet” on julkaistu 3.7.2006 (Sisäasiainministeriön julkaisusarja 32/2006). Vuoden 2007 alussa asetettiin laajapohjainen lakikomitea valmistelemaan toimivaltasäännösten (esitutkinta-, poliisi- ja pakkokeinolaki) kokonaisuudistusta.

Sisäasiainministeriö on 17.5.2006 antanut *määräyksen poliisihallinnossa suoritettavasta laillisuusvalvonnasta* (SM-2006-01324/Tu-42), jolla kumottiin aikaisempi määräys (SM-2003-03730/Tu-42, 9.1.2004).

Määräyksen tarkoituksena on edistää poliisille asetettujen päämäärien ja tavoitteiden toteutumista sekä ylläpitää ja vahvistaa kansalaisten luottamusta poliisin toiminnan laillisuuteen. Määräys luo puitteet poliisin laillisuusvalvonnan suunnittelulle ja toteutukselle sekä valvonnan tuloksista raportoinnille. Poliisin toiminnan laillisuusvalvonnassa korostuu yksiköiden päälliköiden, päällystön ja lähiesimiesten rooli ja oma esimerkki, sillä heillä on parhaimmat mahdollisuudet havaita ja puuttua epäasianmukaisiin, virheellisiin tai lainvastaisiin toimintatapoihin osana päivittäistä johtamistyötä. Poliisin yksiköiden tulee vuosittain laatia tarkastussuunnitelma. Tarkastussuunnitelmassa tulee mm. painottaa poliisi-, esitutkinta- ja pakkokeinolaissa poliisille annettujen toimivaltuuksien laillisen käytön sekä poliisin ylijohdon antamien määräysten ja ohjeiden noudattamisen valvontaa. Erityistä huomiota tulee kiinnittää sellaisten poliisin toimivaltuuksien käyttämiseen, joilla puututaan henkilön perusoikeuksiin ja varsinkin silloin, kun toimenpiteet eivät välittömästi tule niiden kohteena olevan henkilön tietoon.

Laillisuusvalvonnassa tai muutoin havaittuihin laiminlyönteihin ja virheisiin tulee puuttua viipymättä. Vaikka menettely ei olisikaan nimenomaisesti säännösten, määräysten tai ohjeiden vastaista, siihen on syytä puuttua, jos näin voidaan edistää hyvän hallinnon periaatteiden tai perusoikeuksien toteutumista taikka muutoin parantaa poliisitoiminnan laatua ja luottamusta poliisiin. Tällöin voidaan käyttää - ylimpien laillisuusvalvontaviranomaisten käytäntöjen tapaan - toimenpiteenä huomion kiinnittämistä paremmin mainittuja tavoitteita palvelemaan menettelyyn.

Mikäli asiassa esiin tulevat seikat viittaavat siihen, että olisi mahdollisesti syytä epäillä poliisimiestä rikoksesta, tulee noudattaa poliisimiehen tekemäksi epäillyn rikoksen tutkinnasta annettua sisäasiainministeriön ohjetta (SM-2005-1645/Ri-2, 2.12.2005). Tutkinnanjohtajaksi määrättyllä syyttäjällä on yksinomainen toimivalta ratkaista, onko asiassa syytä epäillä rikosta ja toimitaanko asiassa esitutkinta ja onko asia esitutkinnan päätyttyä saatettava syyteharkintaan.

Tutkinnanjohtajana toimiva syyttäjä voi päättää, ettei esitutkintaa toimiteta tai esitutkinnan jälkeen, ettei asiaa ole saatettava syyteharkintaan. Muussa tapauksessa syyteharkinnan tekevä syyttäjä ja viime kädessä tuomioistuin ratkaisevat asian. Tällöin se on käsitelty rikosoikeudelliselta kannalta. Näissä tapauksissa poliisiyksikön johdon on tehtävä päätös siitä, onko asiassa lisäksi perusteita edellä mainittuihin hallinnollisiin toimenpiteisiin.

Poliisin ylijohdo on 2.6.2006 käynnistänyt toimenpiteet tiedonhankinnan suojaukseen ja tietolähteiden käyttöön liittyvien *keskitettyjen rekistereiden luomiseksi* (SM-2006-01800/Ri-1).

Poliisin ylijohdo suorittaa säännöllisesti kaksi kertaa vuodessa *suojelupoliisin salaisen tiedonhankinnan käyttöön kohdistuvat laillisuustarkastukset*, niin että toimenpiteiden käyttö tulee kattavasti tarkastetuksi. Salaiseen tiedonhankintaan liittyvien kahden tarkastuksen lisäksi sisäasiainministeriö suoritti syksyllä 2007 suojelupoliisin hallussa olevaan ns. Stasi-aineistoon kohdistuvan laillisuustarkastuksen, josta laadittiin tarkastuskertomusraportti (SM/PO, 22.8.2007). Kahden varsinaisen tarkastuksen lisäksi poliisin ylijohdo suoritti kesällä 2009 Suojelupoliisin kenttätoimintaan laillisuusvalvontakatselmuksen, johon osallistuivat oikeuskanslerinvirastosta oikeuskansleri sekä osastopäällikkö. Suojelupoliisin salaisen tiedonhankinnan käyttöä ja sen valvonnan läpinäkyvyyttä on SALPA -järjestelmän käyttöönoton lisäksi lisätty saattamalla sisäasiainministeriön suorittaman suojelupoliisin salaiseen tiedonhankintaan kohdistuneen valvonnan tulokset toiminnan laillisuuden edellytysten osalta julkisiksi.

Valeostoon ja peitetoimintaan liittyviä valmistelu-, esittely- ja päätöksentekomenettelyä sekä niiden sisältöä on uudistettu näiden tiedonhankintavaltuuksien käytön laillisuuden varmistamiseksi. Keskusrikospoliisissa on 2.10.2006 annettu erillinen valeostoa koskeva ohje sekä uudistettu valeoston ja peitetoiminnan laatukäsikirja, jossa on osiot laatupoliitikasta, organisaatiosta, yksikön toiminta-ajatuksista ja tehtävistä, henkilöstöstä ja vastuualueista, toimintaympäristöstä ja yksikön toimitiloista, valeosto- ja peitetoimintaan liittyvästä päätöksentekoprosessista, toiminnan valvonnasta ja raportoinnista, hallintokäytännöstä ja toiminnan hallinnoinnista, hankinnoista, kehittämisestä ja testauksesta, laadusta sekä julkisuudesta.

Poliisiylijohdaja Markku Salmisen päätöksellä vuoden 2007 rikostorjunnan kehittämisen *painopistealueeksi valittiin huumausaine- ja järjestäytyneen rikollisuuden torjunta*.

Poliisiylijohdaja asetti huumausaine- ja järjestäytyneen rikollisuuden torjunnan tehostamista selvittävän asiantuntijatyöryhmän, jonka loppuraportti valmistui maaliskuussa 2007 (Poliisin ylijohdon julkaisusarja 6/2007). Loppuraportti sisältää 19 toimenpide-esitystä, joista keskeiset esitykset on tulostettu ja koulutuksen kautta siirretty osaksi poliisin toimintaa. Tiedonhankintaan liittyvät salaiset toimivaltuudet on tarkoitettu järjestäytyneen ja muun vakavimman rikollisuuden torjuntakeinoiksi. Järjestäytyneen ja muun vakavimman rikollisuuden torjunnassa erityistä huomiota on kiinnitetty tehokkaan rikosten paljastamisen ja selvittämisen lisäksi myös samanaikaiseen oikeusvarmaan tiedonhankintamenetelmien käyttöön.

Sisäasiainministeriö ja oikeusministeriö asettivat yhdessä 12.3.2007 *esitutkinta-, poliisi- ja pakkokeinolain kokonaisuudistusta selvittävän toimikunnan* (OM 15/021/2006), joka antoi mietintönsä keväällä 2009.

Sisäasiainministeriössä *valmisteltu sisäasiainministeriön asetus* (174/2008) poliisin tiedonhankinnan järjestämisestä ja valvonnasta saatettiin voimaan 1.4.2008.

Asetus sääntelee tiedonhankinta- ja suojauskeinojen järjestämistä, päätöksentekoa, käyttöä ja valvontaa. Asetuksen soveltamisala on laajennettu koskemaan peitetoiminnan ja valeoston lisäksi muutakin salaista tiedonhankintaa. Asetuksen soveltamisalana ovat tarkkailu, tekninen tarkkailu, peitetoiminta, valeosto, televalvonta, telekuuntelu, tietolähdetoiminta sekä tiedonhankinnan suojaus. Asetuksella kumottiin sisäasiainministeriön asetus peitetoiminnan ja valeoston järjestämisestä ja valvonnasta.

Asetuksen voimaan tulo mahdollistaa säännösten soveltamisen poliisilain 33a §:n mukaisten tiedonhankintamenetelmien käytössä, koska tässä pykälässä on viittaus siihen, että suojausten tekemisestä ja valmistamisesta päättää sisäasiainministeriön asetuksella säädetyn poliisiyksikön päällikkö.

Asetus velvoittaa sisäasiainministeriön lisäksi tiedonhankintaa suorittavia poliisiyksiköitä valvomaan asetuksessa tarkoitettua poliisin tiedonhankintaa.

Sisäasiainministeriössä on vuodesta 2001 alkaen toiminut valeoston ja peitetoiminnan ohjausryhmä, johon vuodesta 2005 alkaen on osallistunut edustaja valtakunnansyyttäjänvirastosta. Asetuksen mukaan sisäasiainministeriö asettaa avukseen erityisesti peitetoimintaa, valeostoa, tietolähdetoimintaa ja tiedonhankinnan paljastumisen estämistä seuraamaan ryhmän, jonka jäseniksi määrätään poliisin ylijohdon, keskusrikospoliisin, suojelupoliisin ja Helsingin poliisilaitoksen edustajat. Salaisen tiedonhankinnan seurantar ryhmän kokoonpanoa on asetuksella laajennettu niin, että sen jäseniksi kutsutaan oikeusministeriön nimeämä tuomioistuinlaitoksen edustaja, valtakunnansyyttäjän nimeämä syyttäjälaitoksen edustaja, Tullihallituksen nimeämä tullilaitoksen edustaja ja rajavartiolaitoksen esikunnan nimeämä rajavartiolaitoksen edustaja.

Ryhmän tehtävänä on toiminnan ja koulutuksen seuranta; toiminnassa havaittujen lainsäädännön tai laillisuusvalvonnan kannalta tärkeiden seikkojen käsitteleminen ja raportointi sisäasiainministeriölle; kehittämissuositusten tekeminen sekä osallistuminen eduskunnan oikeusasiamiehelle laadittavan salaisen tiedonhankinnan käyttöä koskevan vuosikertomuksen valmisteluun.

Tiedonhankinnan suojausten asiankäsitteilyä varten on *luotu uusi järjestelmä*, joka on osa SALPA -järjestelmää.

Sisäasiainministeriössä valmistettu *sisäasiainministeriön määräys* poliisin salaisen tiedonhankinnan järjestämisestä, käytöstä ja valvonnasta (SM-2008-01401/Ri-2) on saatettu voimaan 7.7.2008.

Tiedonhankintaa koskevan määräyksen tavoitteena on yhdenmukaistaa sekä poliisilain (493/1995) että pakkokeinolain (450/1987) nojalla tapahtuvan tiedonsaantioikeuden, telekuuntelun, televalvonnan, tarkkailun, teknisen tarkkailun, tietolähdetoiminnan sekä tiedonhankintamenetelmien suojausten käyttöä, niiden valvontaa ja raportointia. Lisäksi tavoitteena on yhdenmukaistaa poliisin tiedonhankintaan käyttämien menetelmien ja laitteiden hankintaa, niiden käyttöä ja koulutusta.

Sisäasiainministeriön määräykseen tiedonhankinnasta on koottu yhteen yksittäisiä tiedonhankintatavaltuuksia koskevat menettelyt ja kumottu aiemmat yksittäisiä tiedonhankintakeinoja koskevat sisäasiainministeriön erilliset määräykset ja ohjeet (6 kpl). Määräyksen soveltamisalalla tulee noudattaa poliisitoiminnan yleisiä periaatteita, kuten tarkoitussidonnaisuus-, objektiivisuus-, suhteellisuus- ja vähimmän haitan periaatteita sekä tarvittaessa toimenpiteistä luopumista koskevia säännöksiä.

Salaisten tiedonhankintamenetelmien käyttäminen merkitsee puuttumista kansalaisten perustuslailla turvattuihin yksityisyyden, kotirauhan ja luottamuksellisen viestinnän suojaan. Näiden tiedonhankintamenetelmien erityisluonteeseen kuuluu, että niitä koskeva asian käsittely, päätöksenteko ja toteuttaminen tapahtuvat kohdehenkilön tietämättä. Tällöin korostuu kohdehenkilön oikeussuojatakeiden turvaaminen, joka toteutuu vain lain määrämuotojen huolellisella noudattamisella.

la. Mikäli tiedonhankintamenetelmien käytössä esiintyy tulkinnanvaraisia seikkoja, lakia tulee tulkita siten, että käsillä olevista tulkintavaihtoehdoista valitaan sellainen, joka parhaiten vastaa perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisen vaatimuksia. Lain soveltamisessa ei tule suorittaa laajentavaa tulkintaa.

Määräykseen on viety matkaviestimen tutkintaan liittyvät keskeiset kirjaukset.

SALPA -järjestelmä on tarkoitettu salaisten tiedonhankinta- ja suojausmenetelmien asiankäsittelyyn sekä toimenpiteiden käytön valvontaan. SALPA -järjestelmän käytössä tulee noudattaa määräyksessä esille tuotuja menettelytapoja sekä huomioida järjestelmän käyttöohjeet.

Seuraavien tiedonhankinta- ja suojausmenetelmien asiankäsittelyn ja asiakirjatuotannon tulee tapahtua SALPA -järjestelmän kautta:

1) Sekä poliisi- että pakkokeinolain mukaiset tiedonhankintamenetelmät:

- Telekuuntelu (PoIL 31d § ja PKL 5a: 2 §), televalvonta (PoIL 31c ja PKL 5a: 3 §), tiedon hankkiminen matkaviestimien sijainnista (PoIL 31f § ja PKL 5a: 3a §) ja tekninen tarkkailu (PoIL 31 § ja PKL 5a: 4, 4a ja 4b §)

2) Tiedonhankinnan suojaaminen (PoIL 33a §):

- Tarkkailu (PoIL 30 §), tekninen tarkkailu (PoIL 31 § ja PKL 5a: 4, 4a ja 4b §) ja tietolähdetoiminta (PoIL 36a §)

3) Poliisin oikeus saada tietoja teleyrityksiltä:

a) Poliisilain 36 §:n perusteella tehtävät tietojen luovutuspyynnöt, pois lukien salaiset puhelinnumerot:

- PUK -koodit, aikaisemmat omistajat/haltijat, tukiasemien sijainnit, teleliittymän sopimustiedot, IMEI (päätelaitenumero), IMSI (liittymä), liittymän muu yksilöivä tieto (IP) ja ICC:n perusteella haettavat liittymätiedot

b) Sähköisen viestinnän tietosuojalain (516/2004) 36 §:n perusteella tehtävät tietojen luovutuspyynnöt:

- Lähestymiskielto, kotirauhan rikkominen, ilkivalta ja anastettu matkaviestin / liittymä

Sisäasiainministeriön laillisuusvalvontaa tukevia SALPA -järjestelmän valvojan käyttöoikeuksia on poliisin ylijohdon lisäksi annettu myös poliisin lääninjohdoille, kihlakuntien poliisilaitoksille, keskusrikospoliisille sekä suojelupoliisille. Sekä poliisin lääninjohtojen että suoraan sisäasiainministeriön alaisten poliisiyksiköiden päälliköiden tulee huolehtia siitä, että jokaisessa poliisiyksikössä on riittävä määrä SALPA- järjestelmän valvontavastuuhenkilöitä, joiden tehtävänä on järjestelmän kautta käsiteltävien tiedonhankintavaltuuksien käytön laillisuusvalvonta. Valvonnan uskottavuuden kannalta vain erityisestä syystä SALPA -järjestelmän kautta laillisuusvalvontaa suoritettava voi itse toimia operatiivisissa tehtävissä.

Kunkin käyttäjän käyttäjäoikeudet on järjestelmässä rajattu vain niihin tietoihin, joihin hänellä on oikeus, esimerkiksi tutkinnanjohtajat näkevät vain omat juttunsa ja laillisuusvalvojat vain omaan vastuualueeseensa kuuluvien toimenpiteiden asiankäsittelyyn.

SALPA -järjestelmään on luotu valmiit asiakirjalomakepohjat, jotka täytetään järjestelmässä ja tuotetaan sen kautta. Määräyksellä edellytetään, että SALPA- järjestelmän asiakirjalomakkeet tulee laatia sillä tarkkuudella, että ne mahdollistavat toimenpiteen arvioinnin suorittamisen toimenpiteen lainmukaisuuden edellytysten täyttymisestä. Järjestelmään on luotu toimintoja, jotka ohjaavat asiakirjojen oikeaa täyttämistä, asiankäsittelyprosessin etenemistä sekä varmistavat toimenpiteiden lainmukaisuutta. Järjestelmä lähettää käyttäjälle muistutuksia lähestyvistä toimenpiteiden suorittamisen määräajoista sekä ilmoittaa SALPA -laillisuusvalvojille mm. viipyvistä tai kirjaamattomista toimenpiteistä.

Toimenpiteen päätyttyä tulee järjestelmään laatia pöytäkirja ilman aiheetonta viivytystä, kuitenkin viimeistään kuukauden kuluessa ja allekirjoittaa perusmuotoinen pöytäkirja. Pöytäkirjan sisällöstä määrätään tarkemmin sisäasiainministeriön asetuksessa tiedonhankinnan järjestämisestä ja valvonnasta (174/2008). Pöytäkirjan laatimisesta vastaa vaatimuksen tehnyt päällystön kuuluva poliisimies tai tutkinnanjohtaja, jonka tehtävänä on johtaa ja valvoa toimenpiteiden suorittamista.

Keskusrikospoliisi ylläpitää ja kehittää SALPA -järjestelmää, tukee suojelupoliisia erillisen SALPA -järjestelmän ylläpitämisessä sekä huolehtii osaltaan siitä, että järjestelmää käytetään tämän määräyksen mukaisesti ja huomioidaan järjestelmää koskevan käyttöohjeen mukainen menettely. Keskusrikospoliisi välittää keskitetysti SALPA -järjestelmän kautta toimenpidepyynnöt teleyrityksille.

Keskusrikospoliisi suorittaa SALPA -järjestelmän kautta sisäasiainministeriön laillisuusvalvontaa tukevaa toimenpiteiden käytön valvontaa siltä osin, kun se välittää toimenpidepyyntöjä teleyrityksille tai antaa asiantuntija-apua poliisiyksiköille. Niissä tapauksissa, joissa toimenpiteen käytön edellytyksenä on päällystön kuuluvan poliisimiehen päätös tai tuomioistuimen lupa, keskusrikospoliisin tulee ennen toimenpiteisiinsä ryhtymistään tarkastaa, että päätös tai lupa on hankittu, se on voimassa oleva, kohdistuu oikeaan liittymään ja on myönnetty ajallisesti enintään vaaditun ajan pituiseksi. Erityistä huomiota tulee kiinnittää vaatimusten ja lupien kellonaikoihin niin, että lähtevät kytkentäpyynnöt vastaavat em. kellonaikoja. Toimenpiteitä toteutettaessa tulee ottaa huomioon lupaan mahdollisesti liittyvät rajoitukset ja ehdot. Mikäli päätöksessä tai luvassa havaitaan seikka, jonka perusteella päätös tai lupa on ilmeisen lainvastainen, keskusrikospoliisi ottaa yhteyttä toimenpiteen pyytäjään mahdollisen epäkohdan korjaamiseksi ja lainmukaisuuden varmistamiseksi.

Kihlakunnan poliisilaitoksen poliisipäällikkö sekä keskusrikospoliisin ja suojelupoliisin päälliköt nimeävät yksiköissään tiettyjen tiedonhankintamenetelmien käytöstä (telekuuntelu ja -valvonta, tarkkailutoiminta, tekninen tarkkailu, järjestelmällinen tietolähdetoiminta ja tiedonhankinnan suojaus) käytöstä vastaavan päällystön kuuluvan poliisimiehen, jonka tehtävänä on huolehtia tämän määräyksen mukaisten menettelytapojen toteutumisesta toimialueella, kehittää ja koordinoita toimintaa sekä ylläpitää toimintavalmiuksia. Keskusrikospoliisin ja suojelupoliisin päälliköt määräävät yksiköissään valeoston ja peitetoiminnan toteuttamisesta vastaavan päällystön kuuluvan poliisimiehen.

Kunkin poliisiyksikön tulee vastuualueellaan huolehtia siitä, että tässä määräyksessä tarkoitettujen tiedonhankinta- ja suojauskeinojen käyttö tulee vuosittain kattavasti tarkastetuksi toiminnan laillisuuden edellytysten osalta. Poliisin lääninjohdot valvovat alueellaan näiden toimenpiteiden käyttöä ja poliisilaitosten sisäisen valvonnan toteutumista sekä SALPA -järjestelmän kautta että suorittamalla tarkastuskäyntejä poliisilaitoksiin. Tämä valvontavelvoite koskee myös poliisin valtakunnallisia yksiköitä niiden omalla vastuualueellaan.

Poliisin lääninjohdot sekä poliisilaitosten, keskusrikospoliisin ja suojelupoliisin päälliköt valvovat yleisen johtamisvastuun lisäksi näiden toimenpiteiden käyttöä vastuualueellaan ja raportoivat suorittamastaan valvonnasta poliisin ylijohdolle.

Poliisin lääninjohdot, poliisilaitokset, keskusrikospoliisi ja suojelupoliisi tukevat osaltaan sisäasiainministeriön suorittamaa laillisuusvalvontaa. SALPA -järjestelmän laillisuusvalvojan käyttäjäoikeuksia on sisäasiainministeriön lisäksi poliisin lääninjohtoilla, poliisilaitoksilla, keskusrikospoliisilla sekä suojelupoliisilla. Sekä poliisin lääninjohtojen että poliisilaitosten, keskusrikospoliisin ja suojelupoliisin päälliköiden tulee huolehtia siitä, että jokaisessa poliisiyksikössä on riittävä määrä SALPA -järjestelmän laillisuusvalvojia.

Poliisin lääninjohtajien sekä poliisilaitosten, keskusrikospoliisin ja suojelupoliisin päälliköiden tulee vastuualueellaan varmistaa henkilöstön riittävä osaaminen sekä järjestelmän että sen kautta käsiteltävien toimenpiteiden käytössä. Em. yksiköiden tulee osaltaan järjestää koulutusta, jossa erityistä huomioita kiinnitetään sekä ennakkolisiin että jälkikäteisiin oikeusturvatakeisiin sekä valvonnassa havaittuihin epäkohtiin.

Salaisten tiedonhankinta- ja suojauskeinojen käytöstä, niihin kohdistuvan valvonnan suorittamisesta sekä valvontahavainnoista tulee poliisilaitosten raportoida vuosittain poliisin lääninjohtoon tammikuun 15 päivään mennessä. Poliisin lääninjohtojen, Helsingin poliisilaitoksen, keskusrikospoliisin ja suojelupoliisin tulee vastaavasti raportoida näiden toimenpiteiden käytöstä sisäasiainministeriöön vuosittain tammikuun loppuun mennessä.

Keskusrikospoliisin ja Suojelupoliisin tulee laatia selvitykset peitetoiminnan käytöstä. Poliisin ylijohdon määräämän poliisilaitoksen, keskusrikospoliisin ja suojelupoliisin tulee laatia selvitys: valeoston käytöstä, harhauttavien tai peitetyjen rekisterimerkintöjen tekemisestä ja väärin asiakirjojen valmistamisesta ja niiden käytöstä sekä järjestelmällisestä tietolähdetoiminnasta. Selvityksistä tulee ilmetä sisäasiainministeriön tiedonhankinnan järjestämisestä ja valvonnasta antaman asetuksen määräämät seikat.

Määräys velvoittaa keskusrikospoliisia huolehtimaan tiettyjen tiedonhankintamenetelmien käsi- kirjojen (valeosto- ja peitetoiminta, järjestelmällinen tietolähdetoiminta, tekninen tarkkailu) päivittämisestä yhteistyössä poliisilaitosten ja suojelupoliisin edustajien kanssa.

Laillisuusvalvonnan kannalta merkityksellisistä seikoista tulee poliisin yksiköiden viipymättä ilmoittaa esimiesviraston kautta sisäasiainministeriölle.

Tiedonhankintamenetelmien suojaukset ovat määräyksessä jaettu kolmeen suojausluokkaan, joita kutakin koskevat erilliset menettelyprosessit. Suojausluokkia ovat:

I-luokka:

Viranomaisen ylläpitämään rekisteriin tehtävä harhauttava tai peitelty rekisterimerkintä ja viranomaisen antaman väärän asiakirjan (tms.) valmistaminen, joista päättää keskusrikospoliisin tai suojelupoliisin päällikkö.

II-luokka:

Muuhun kuin viranomaisen ylläpitämään rekisteriin tehtävä harhauttava tai peitelty rekisterimerkintä ja muun kuin viranomaisen antaman väärän asiakirjan valmistaminen, joista päättää poliisilaitoksen päällikkö tai hänen määräämänsä.

III-luokka:

Muu harhauttava tai peitelty tieto, joista päättää poliisipäällikön nimeämä tiedonhankinnan suojauksesta vastaava päällystään kuuluva poliisimies.

Hyväksytyjen suojausten käyttämisestä operatiivisella tasolla päättää tiedonhankinnan suojauksesta vastaava päällystään kuuluva poliisimies.

Sisäasiainministeriö asetti 13.6.2008 *laillisuusvalvonnan kehittämistyöryhmän*.

Ensimmäisessä vaiheessa sen tarkoituksena oli laatia selvitys ministeriön ja hallinnonalan laillisuusvalvonnan nykytilasta. Toisessa vaiheessa työryhmän tarkoituksena on toimia ministeriön ja hallinnonalan laillisuusvalvontatehtäviä hoitavien yhteistoimintaelimenä ja parantaa laillisuusvalvojien asiantuntemusta, kehittää laillisuusvalvonnallista lainsäädäntöä ja sisäisen ohjeistuksen sisältöä.

Toisessa vaiheessa työryhmän tehtävänä on

- laillisuusvalvonnan toimeenpanon seuranta,
- ministeriön ja hallinnonalan laillisuusvalvonnan yhteensovittaminen,
- ministeriön osastojen ja yksikköjen oman laillisuusvalvonnan tukeminen,
- ajankohtaisista laillisuusvalvonnallisista asioista tiedottaminen,
- laillisuusvalvonnan laadun parantaminen,
- lainsäädännön ja sisäisen ohjeistuksen kehittäminen ja parantaminen,
- laillisuusvalvojien koulutustarpeiden selvittäminen sekä koulutusmateriaalin suunnitteleminen,
- yhteiskunnallisesti merkittävien virkamies- ja rikosoikeudellisten ratkaisujen seuraaminen.

Sisäasiainministeriön laillisuusvalvonnan kehittämistyöryhmä on julkaissut väliraportin 6.3.2009 (Laillisuusvalvonta sisäasiainministeriössä, Nykytilan arvio ja valvonnan haasteet, Sisäasiainministeriön julkaisu 11/2009). Työryhmän loppuraportti valmistui joulukuussa 2009.

Valtakunnansyyttäjä ja poliisiylijohtaja asettivat 2.12.2008 *työryhmän* (VKSV dnro 45/34/08), jonka tehtävänä oli kokonaisvaltaisesti selvittää *poliisin tekemäksi epäiltyjen rikosten* ilmoittamismenettely ja tutkinnan nykytilan toimivuus sekä laatia suositus poliisin tekemäksi epäiltyjen rikosten tutkintajärjestelmän kehittämiseksi. Loppuraportti valmistui 8.6.2009. Poliisirikostutkinnan työryhmä ehdottaa loppuraportissaan mm., että poliisin tekemäksi epäiltyjen rikosten esitutkinnasta päättämistä keskitettäisiin entisestään siten, että kaikki mahdolliset rikosepäilytapaukset siirrettäisiin valtakunnansyyttäjänviras-

toon. Tapauksissa, joissa selvästi ei ole syytä epäillä rikosta, voitaisiin tehdä heti päätös esitutkinnan toimittamatta jättämisestä. Mahdollisesti esitutkintaa edellyttävät asiat jaettaisiin valtakunnansyyttäjänvirastosta pääsääntöisesti kentällä toimivien erikseen nimettyjen syyttäjätutkinnanjohtajien ratkaistaviksi. Tämän lisäksi erityisen vaativat jutut voitaisiin tutkia valtakunnansyyttäjänvirastossa toimivan syyttäjätutkinnanjohtajan johdolla. Menettelyn etuina olisivat esimerkiksi tutkinnan aloittamiskynnyksen yhdenmukaistuminen ja tutkinnan ripeämpi aloittaminen. Työryhmä ei ehdottanut erillisen poliisirikosten tutkintayksikön perustamista, vaan painopiste olisi ilmoitettujen poliisirikosepäilyjen osalta keskitetyssä käsittelyssä valtakunnansyyttäjänvirastossa. Työryhmän keskeisten suositusten toimeenpääntö käynnistettiin uusilla järjestelyillä vuoden 2010 alusta alkaen niin valtakunnansyyttäjänvirastossa kuin poliisihallituksessa.

Keskusrikospoliisiin on sisäasiainministeriön antaman poliisin salaisen tiedonhankinnan määräyksen (SM-2008-01401/Ri-2) johdosta 16.12.2008 perustettu *erityinen salaista tiedonhankintaa käsittelevä työryhmä*. Työryhmän tehtävänä on selvittää salaisten tiedonhankintakeinojen laaja-alainen seurannan kehittäminen kehittämisen turvaaminen. Työryhmä huolehtii määräyksen mukaisten toimenpiteiden toteutumisesta, kuten mm. tiettyjen tiedonhankintamenetelmien käsikirjojen päivittämisestä.

Poliisihallinnon rakenneuudistukseen liittyen sisäasiainministeriö on päätöksellään 28.11.2008/SM086:00/2007 asettanut PORA II -hankkeen valtakunnallisen hankeryhmän toimikaudeksi 28.11.2008–31.12.2010 ja valmisteluryhmän toimikaudeksi 28.11.2008–13.12.2009. Edellä mainitun päätöksen mukaan valmistelutyöryhmän avuksi on poliisin ylijohdon päätöksellä *perustettu* erillisiä alatyöryhmiä, joista yksi on laillisuusvalvonta- ja tarkastustoimintatyöryhmä. Tämän työryhmän työskentelyn aikana työryhmän nimi on muutettu *sisäisen valvonnan työryhmäksi*. Sisäisen valvonnan työryhmä teki esityksen sisäisen valvonnan prosesseista, tehtävistä, tarvittavasta henkilömäärästä sekä sisäisen valvonnan organisoimisesta perustettavassa uudessa keskusvirastossa (Poliisihallitus) 1.1.2010 alkaen. Laillisuusvalvonnan vastuualue on Poliisihallituksessa sijoitettu esikuntaan.

Esitutkinta- ja pakkokeinotoimikunta luovutti 17.4.2009 oikeusministeriölle ja sisäasiainministeriölle laatimansa mietinnön esitutkinta-, pakkokeino- ja poliisilainsäädännön uudistamiseksi (Esitutkintalain, poliisilain ja pakkokeinolain kokonaisuudistus. Esitutkinta- ja pakkokeinotoimikunnan mietintö. Komiteamietintö 2009:2, 20.5.2009). Mietinnössään toimikunta ehdottaa uusia lakeja, joissa viranomaisten toimivaltuuksia säänneltäisiin nykyistä täsmällisemmin ja kattavammin ottaen huomioon niin perus- ja ihmisoikeuksien suoja kuin toisaalta rikostorjunnan tarpeet. Kansalaisten oikeuksien ja velvollisuuksien perusteita koskevaa sääntelyä nostettaisiin myös asetuksista lakeihin. Mietinnön yhtenä keskeisenä tavoitteena on yhtenäistää salaisia tiedonhankintavaltuuksia koskevia pakkokeinolain ja poliisilain säännöksiä. Toimikunta esittää mietinnössään, että esitutkintalakiin voitaisiin ottaa myös poliisirikostutkintaa koskevia säännöksiä. Tämä olisi omiaan selkeyttämään niin vastuu- kuin oikeusturvakysymyksiä. Mietinnön mukaan tuomioistuimen päätettäväksi siirtyisivät oikeusturvavaikutuksiltaan ongelmallisimpien tiedonhankintavaltuuksien eli peitetoiminnan ja valeoston käyttäminen. Peitetoiminnan ja valeoston käynnistäminen edellyttäisivät tuomioistuimen luvan. Peitetoimintaa voitaisiin enää kohdistaa vain henkilöön eikä henkilöryhmään. Peitetoimintaa suorittavan poliisimiehen toimivaltuuksista säädettäisiin nykyistä tarkemmin. Lähtökohtana olisi, että peitetoimintaa suorittava poliisi ei saa tehdä rikosta eikä aloittaa rikoksen tekemiseen, hän kuitenkin voisi erittäin tiukoin ehdoin ja rajoitustusti vaikuttaa järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan esimerkiksi hankkimalla ryhmälle kulkuvälineitä. Edellytyksenä olisi mm. se, että toimenpide edistää merkittävästi peitetoiminnan tavoitteen saavuttamista. Peitepoliisi voisi tällöin olla rangaistusvastuusta vapaa, vaikka teko sinänsä olisi rangaistava rikollisryhmän toimintaan osallistumisena.

Ylimpien laillisuusvalvojen ratkaisuja ja näkemyksiä on hyödynnetty niin toiminnan ohjauksessa kuin sen kehittämisessä. Myös SALPA -järjestelmän kehittämisessä on huomioitu ylimpien laillisuusvalvojen näkemyksiä ja tarpeita. He ovat myös tutustuneet SALPA -järjestelmän käyttöön.

Poliisin ylijohdo järjesti 7.5.2009 Poliisiammattikorkeakoululla *laillisuusvalvonta-seminaarin*, johon osallistuivat ylimpien laillisuusvalvojen edustajat sekä eri viranomaisten laillisuusvalvontatyötä tekevät henkilöt. Seminaarissa käsiteltiin laillisuusvalvonnan ajankohtaisia asioita sekä mm. salaisen tiedonhankinnan käyttöä ja siihen liittyvää valvontaa.

Vuoden 2009 aikana poliisiyksiköt nimesivät *laillisuusvalvonnasta vastaavan* henkilön, jotka yhdessä poliisihallituksen laillisuusvalvonnan vastualueen kanssa muodostavat laillisuusvalvontavastaavien verkoston.

Salaisten tiedonhankintamenetelmien käyttöön ja valvontaan liittyvää *koulutusta ja ohjausta* on annettu poliisin virkatutkintoihin liittyvänä koulutuksena sekä sektorikohtaisilla kursseilla, useissa seminaareissa ja tilaisuuksissa (mm. telepakkokeino-, tutkinnanjohtaja- ja huumerikosseminaarit), poliisiyksiköissä suoritettujen valvontakäyntien yhteydessä sekä kohdetorjunnan valintakokouksissa. SALPA -järjestelmään liittyviä koulutustilaisuuksia on järjestetty niin käyttäjille kuin laillisuusvalvoille. Salaisten pakkokeinojen käyttöön liittyvää koulutusta ovat antaneet poliisin ylijohdo, keskusrikospoliisi, poliisin lääninjohdot sekä kihlakuntien poliisilaitosten päällystö työpaikkakoulutuksissa. Koulutuksen antamista kentälle tullaan edelleenkin jatkamaan kaikkien tahojen toimesta. Hätäkeskuspäivystäjäkoulutuksessa oleville annettiin hätäpaikannukseen liittyvää koulutusta.

Sisäasiainministeriö on mainittujen toimenpiteiden lisäksi suorittanut *jatkuvaa laillisuusvalvontaa* mm. valvomalla salaisten tiedonhankintavaltuuksien käyttöä SALPA -järjestelmän kautta, antamalla opastusta ja neuvontaa kentälle sekä suorittamalla tarkastuksia poliisiyksiköihin. Valvontaa on kohdistettu sekä Suojelupoliisin että Keskusrikospoliisin peite-, valeosto- ja tietolähdetoimintaan suorittamalla tarkastuskäyntejä ja mm. tarkastamalla toiminnasta syntyneitä asiakirjoja.

Valvonnan tehostamista on toteutettu viemällä toiminnan laillisuuden varmistavia ja valvonnan tehostamista koskevia linjauksia *tulosohjauksen kautta* poliisin yksiköiden tulossopimuksiin.

Poliisin yksiköt laativat vuosittain laillisuusvalvontasuunnitelmat ja toimittavat poliisin ylijohdolle laillisuusvalvontaan liittyvät kertomukset.

Laillisuusvalvontaa on suoritettu sisäasiainministeriön poliisiosastolla sekä *laillisuusvalvonnan että rikostorjunnan vastualueiden* toimesta. Rikostorjunnan vastualueen suorittama valvonta on laillisuusvalvonnan vastualueen suorittamaa valvontaa tukeva. Havaittuihin epäkohtiin on puututtu ja niiden johdosta on ryhdytty tarvittaviin toimiin.

Poliisihallinnon rakenneuudistuksessa 1.1.2010 alkaen poliisin ylijohdolle kuuluva poliisin valtakunnallinen operatiivinen ohjaus siirrettiin uuteen keskusvirastoon, *Poliisihallitukseen* ja samalla lakkautettiin poliisin lääninjohdot. Näin poliisihallinnosta tuli kaksipuolinen: poliisin ylijohdona toimiva Poliisihallitus ja sen alaisena toimivat poliisilaitokset sekä poliisin valtakunnalliset yksiköt. Poliisihallituksessa esikuntayksikköön on sijoitettu laillisuusvalvonnan vastualue, jota muut yksiköt tukevat omalla substanssiosaamisellaan.

Poliisin tiedonhankinnan järjestämisestä ja valvonnasta annettua sisäasiainministeriön *asetusta (174/2008)* muutettiin 1.1.2010 alkaen poliisin organisaatiouudistusta vastaavaksi. Rakennemuutoksen

johdosta Poliisihallitus valvoo osaltaan asetuksessa tarkoitettua tiedonhankintaa ja raportoi siitä sisäasiainministeriöön. Poliisiyksiköt on veloitettu asetuksen mukaan valvomaan ja raportoimaan näiden toimenpiteiden käytöstä Poliisihallitukselle. Asetus määrää Poliisihallituksen avukseen asettaman salaista tiedonhankintaa seuraavaan ryhmään sisäasiainministeriön edustajan.

Poliisihallituksen käynnistämä poliisiasian toiminnanohjausjärjestelmän kokonaisuudistus (*Vitja-hanke*) tulee tuottamaan poliisin sekä muiden turvallisuus- ja oikeusviranomaisten toimintaprosesseja yhtenäistävän ja tehostavan tietojärjestelmäkokonaisuuden. Vitja-hanke uudistaa ja yhdistää poliisin nykyiset operatiiviset järjestelmät käyttäjän näkökulmasta yhtenäiseksi, tietoturvalleiseksi järjestelmäkokonaisuudeksi. Salaisen tiedonhankintavaltuuksien käytön asiankäsittely, valvonta ja seurantatietojen tuottaminen on tarkoitus toteuttaa tämän uuden tietojärjestelmän kautta vuoden 2014 aikana.

Poliisihallitus ja Valtakunnansyyttäjänvirasto ovat marraskuussa 2011 sopineet yhteisestä hankkeesta (*Ponnistus 2014*) ajalle 15.11.2011 – 30.11.2012 uuden esitutkinta-, poliisi- ja pakkokeinolainsäädännön täytäntöönpanemiseksi. Toimintaan osallistuvat myös tullin ja rajan edustajat. Ohjausryhmän lisäksi hankkeeseen perustettiin kolme alatyöryhmää, jotka ovat käsitelleet esitutkintayhteistyötä, salaisia pakkokeinoja ja koulutusta. Salaisia pakkokeinoja koskevan työryhmän tehtävänä oli muun muassa kartoittaa tulkinnanvaraisia säännöksiä ja tehdä esityksiä soveltamisohjeiksi laintulkintatilanteisiin. Salaisia pakkokeinoja koskeva loppuraportti luovutettiin ohjausryhmälle 30.11.2012. Työryhmien toimikautta on jatkettu vuoden 2013 loppuun asti siten, että työryhmien jäsenet seuraavat uudistuksen valmistelun etenemistä tahoillaan ja kokoontuvat käsittelemään esille nousevia tulkintakysymyksiä ja niiden huomioon ottamista koulutuksessa ja toiminnan ohjauksessa. Salaisen pakkokeinojen työryhmä on käsitellyt salaista tiedonhankintaa koskevia uusia säännöksiä ja todennut niissä puutteellisuuksia ja tulkinnanvaraisuuksia. Nämä lainsäädännön muutostarpeet on saatettu lainvalmistelijoiden tietoon, mikä on johtanutkin jo hyväksytyjen säännösten osalta muutosprosessiin. Uudistuvan lainsäädännön johdosta poliisihallinnossa on laadittu laajamittainen koulutus suunnitelma, joka toteutetaan vuoden 2013 aikana.

Sisäasiainministeriö antoi elokuussa 2011 *sisäistä laillisuusvalvontaa koskevan ohjeen* (SMDnro/2011/700), jolla kumottiin aiempi sisäasiainministeriön määräys laillisuusvalvonnasta. Uusi ohje on ensimmäinen, joka kattaa sisäasiainministeriön ja koko sen hallinnonalan toiminnan. Ohjeen tavoitteena on toteuttaa hyvää hallintoa sekä edistää sisäasiainministeriölle ja sen hallinnonalalle asetettujen tavoitteiden sekä perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista sekä ylläpitää ja parantaa toiminnan laatua. Viranomaisen johdon vastuulla on päätöksenteko valvontahavaintojen perusteella tarvittavista toimenpiteistä, joita voivat olla muun muassa toimintatapojen kehittäminen, koulutus, virkamies- tai rikosoikeudelliset toimenpiteet tai muut hallintotoimet. Sisäasiainministeriön oikeusyksikkö tarkastaa vuosittain Poliisihallituksen laillisuusvalvonnan, jolloin yhtenä valvonnan kohteena on salaisen tiedonhankinnan valvonta.

Poliisihallitus antoi maaliskuussa 2012 *sisäistä laillisuusvalvontaa poliisissa koskevan ohjeen* (2020/2012/318), jota sovelletaan Poliisihallituksen ja poliisiyksiköiden toimintaan, lukuun ottamatta sisäistä tarkastusta, poliisirikostutkintaa ja virkamieslaissa tarkoitettua menettelyä, josta säädetään erikseen. Ohjeessa yhtenä laillisuustarkastustoiminnan keskeisenä kohteena käsitellään salaista tiedonhankintaa poliisissa.

Poliisihallitus on päivittänyt *hallinnollisen Salpa -määräyksen*, joka on tullut voimaan 1.2.2013. Määräyksessä mainittujen salaisen tiedonhankinnan käytön periaatteiden soveltamisala on ulotettu koskemaan myös salaista tiedonhankintaa yleisistä tietoverkoista. Muutoksia on tehty tietolähdetoiminnan järjestämiseen ja tarkennuksia tietolähteen määrittelyyn. Mikäli poliisin salaisen tiedonhankin-

nan toteuttamiseen liittyy laintulkintaongelmia, tulee ne ratkaista yksittäistapauksellisesti poliisin operatiivisissa yksiköissä (Helsingin HO 2011:1396). Siltä osin, kun salaisen tiedonhankinnan käyttöön liittyy periaatteellinen laintulkintaongelma, jolla on yleisempää merkitystä, poliisiyksikön johdon tulee lähettää kirjallisesti soveltamisongelma perusteltuine ratkaisuvaihtoehtoineen Poliisihallitukselle, joka antaa valtakunnallisesti menettelyjä yhtenäistävän laintulkintasuosituksen.

Anonyymitodisteluun liittyvän työryhmän laatima ehdotus on etenemässä hallituksen esitykseksi. Mietintö luovutettiin oikeusministerille 9.11.2012. Lain tarkoituksena olisi, että kaikkein vakavimpiin rikoksiin liittyvää todistelua voitaisiin salata. Tämä voisi tarkoittaa esimerkiksi sitä, että kyse olisi rikoksista, joissa rangaistus olisi vähintään 8 vuotta vankeutta ja se, että tämä olisi välttämätöntä hengen ja terveyden suojaamiseksi. Lisäksi ihmiskauppaan ja törkeään paritukseen liittyvää todistelua voitaisiin tietyin edellytyksin salata.

5. LOPUKSI

Tämän selvityksen alkuosassa käsitellään tiedonhankinnan määrällisiä tietoja. Yleisesti todettuna lukumäärätiedoissa ei ole tapahtunut oleellisia muutoksia edelliseen vuoteen verrattuna. Salaista tiedonhankintaa pidetään poliisissa tärkeänä toimivaltuutena rikosten estämisessä, paljastamisessa ja selvittämisessä.

Sisäasianministeriön määräyksellä (SM-2008-01401/Ri-2) poliisin yksiköt on veloitettu valvomaan yksiköidensä salaisten tiedonhankintavaltuuksien käyttöä. Määräyksellä on luotu myös valtakunnan kattava ja yhdenmukainen raportointimenettely sisäasianministeriölle salaisten tiedonhankintavaltuuksien käytöstä, niiden valvonnan toteutumisesta ja valvontahavainnoista. Valvonta on johdetumpaa, säännöllisempää ja kattavampaa kuin aikaisemmin.

Poliisihallituksen suorittamien (2012) laillisuustarkastuskäyntien ohjelmaan poliisin yksiköissä kuului SALPA -järjestelmän ja erityisesti siihen liittyvän valvontajärjestelmän tarkastaminen. Voidaan todeta, että SALPA -valvonta on pääsääntöisesti hyvällä tasolla ja valvontaa suoritetaan säännönmukaisesti. Keskitetty SALPA -järjestelmä on todettu hyväksi, mutta viimevuosina järjestelmän hitaus ja sen haakuminaisuudet (valvonnan kannalta) ovat hankaloittaneet valvontaa. Epäkohdat huomioidaan uuden VITJA -järjestelmän luomisessa.

Vuonna 2011 Poliisihallituksen raportoinnissa otettiin käyttöön uusi seurannan tunnus tiedonhankintavaltuuksien käytön ilmoittamisen siirtämisestä ja kokonaan ilmoittamatta jättämisestä. Lukuja tarkasteltaessa on syytä huomioida, että ne muuttuvat kyselyajankohdan mukaan.

Jo hyväksytyssä vuoden 2014 alussa voimaan tulevassa salaista tiedonhankintaa koskevassa säännöksessä näyttää olevan puutteita ja tulkinnanvaraisuuksia. Jo hyväksytyt lakipaketti joudutaankin avaamaan jo ennen sen voimaantuloa.

Ilmoitusvelvollisuudella tiettyjen salaisten tiedonhankintavaltuuksien käytöstä kohteelle on erityisen heikentävä vaikutus poliisin mahdollisuuteen torjua järjestäytyneitä ja muuta vakavaa rikollisuutta. Ilmoitus tiedonhankintakeinon käyttämisestä käytännössä johtaa siihen, että tiedon saanut kohdehenkilö tulee todennäköisesti vaatimaan käyttöönsä asiaan liittyviä salassa pidettäviä asiakirjoja asianosaisjulkisuuden perusteella. Todennäköisimmät kostotoimet peitehenkiöitä, tietolähteitä ja heidän läheisiään kohtaan tulisivat juuri järjestäytyneen rikollisuuden taholta. Ilmoittamisvelvollisuuden kompensaa-

tiona ei ole erityistä henkilöturvallisuutta koskevaa lainsäädäntöä eikä anonyymitodistelua. Ilmoitusvelvollisuudesta johtuen vaarana on, että poliisi joutuu jossain määrin luopumaan salaisten tiedonhankintavaltuuksien käytöstä, koska peitehenkilön ja tietolähteen suojeleminen voi käytännössä osoittautua työlääksi tai jopa mahdottomaksi toteuttaa. Myös kansainvälinen yhteistyö muiden maiden viranomaisten kanssa vaarantuu, koska lainsäädäntömme ei takaa suojaa tietolähtetiedolle eikä peitetoinnalle. Ongelmallista on myös se, että syyttäjälle ei ole säädetty vaitiolo-oikeutta.

Mikäli säännökset ylimääräisen tiedon käyttämisestä jäävät sellaisenaan voimaan, tarkoittaa tämä sitä, että ratkaisu ylimääräisen tiedon käyttämisestä on haettava erikseen tuomioistuimelta. Ongelmaksi muodostuu se, että tuomari arvioi näytön esittämistarpeen etukäteen tilanteessa, jossa näyttö kokonaisuudessaan ei vielä välttämättä ole koossa eikä kyseisen tuomarin käytettävissä. Uusista säännöksistä puuttuu prosessikuvaus, jossa ylimääräisen tiedon käyttöä koskeva kysymys saatetaan tuomioistuimen käsiteltäväksi. Kysymyksessä on uudenlainen menettely, pääkäsittelystä erillään oleva näytön arviointiprosessi, joka edellyttäisi lakitasoisen sääntelyn. Muutoinkin ylimääräisen tiedon käyttöä koskevat rajoitteet ovat radikaali muutos vallitsevaan oikeuskäsitykseen ja vapaan todistusharkinnan periaatteen.

Poliisilaista puuttuu säännös, jolla mahdollistettaisiin ilmaisukiellon antaminen jo tiedonhankintavaiheessa. Ennen esitutkintakynnyksen ylittymistä tapahtuvassa tiedonhankinnassa ei ole mahdollista antaa esitutkintalain 48 §:ssä (UETL 11:5) säädettyä ilmaisukieltoa, vaan se voidaan antaa vasta, kun on syytä epäillä rikoksen tapahtuneen. Säännöksellä turvattaisiin poliisin mahdollisuus selvittää tutkinnallisesti herkässä vaiheessa olevien tapausten taustoja esimerkiksi tutkinnan suuntaamiseksi, vaarantamatta mahdollista myöhempää esitutkintaa ja sen tarkoitusta. Rikoksen tekijän luottamuksellisen viestinnän suoja vaikuttaisi olevan joissain tapauksissa vahvemmin suojattu kuin uhrin vastaava oikeus. Kyse on saman rikoksen tekemisen yhteydessä toteutuvasta rikoksen tekijän ja uhrin samasta perusoikeudesta.

Vuoden 2014 alussa voimaan tulevassa salaista tiedonhankintaa koskevassa säännöstössä ja sen perusteluissa korostetaan julkisen vallankäytön kontrolloitavuutta ja laillisuusvalvonnan merkitystä - laillisuusvalvonnan tulee olla ennakoivaa, reaaliaikaista ja jälkikäteistä. Poliisin hallintorakenteen kehittäminen on työn alla ja kehittämistyössä mainitut seikat on huomioitu.

Poliisiylijohtaja

Mikko Paatero

Suunnittelu- ja talousjohtaja

Tiina Eränkö

LIITE 1. **Kertomuksen salassa pidettävä osio, suojaustaso II**